

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

KIRKEN OG DEN FREMMEDE

**En samfunnsteologisk studie av språkbruken i uttalelser fra biskopene i
Den norske kirke i flyktning- og asylspørsmål for perioden 1993 til 2023**

Kandidat nummer 9521

Veileder
Professor Sturla J. Stålsett

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH5095: Erfaringsbasert master prest (30 ECTS), Høst 2024

Antall ord: 18000

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært et ønske om å bygge bro mellom mitt tidligere liv som jurist med hovedinteresse for menneskerettighetene og med flyktning- og asylrett som spesialområde og mitt nye liv som prestestudent på MF, erfaringsbasert master prest.

Jeg har støtt på noen uventede utfordringer underveis. Blant annet faren ved å havne i en grøft hvor jeg skriver og skriver om ting jeg kan fra før. Men etter hvert som jeg fikk gode råd og ble mer fortrolig med det teologiske innholdet som på mange måter var nytt for meg, ble jeg i økende grad fascinert av å forstå samfunnsteologiske spørsmål og se sammenhenger på tvers av fagene teologi og jus. Kirken byr på et rikt mangfold av erfaring på flyktning- og asylområdet.

Mye og velskrevet faglitteratur har vært av uvurderlig betydning for arbeidet. Blar man litt i denne oppgaven vil man se at det særlig er en av bøkene til Kjetil Fretheim jeg siterer ofte og mye: «Interruption and Imagination», fra 2016. Jeg er dypt takknemlig for innføringen i denne og alt materialet jeg fant hos ham. Jeg er også takknemlig for god hjelp på biblioteket på Menighetsfakultetet.

Blant enkeltpersoner må jeg trekke frem og takke min veileder, Sturla J. Stålsett som jeg hadde blinket meg ut å spørre om å være veileder lenge før jeg begynte å skrive på selve oppgaven. Det har jeg ikke angret på. Tusen takk, Sturla. Dine sylskarpe og relevante kommentarer har lært meg mye og gitt nyttige nøkler inn i teologiens verden. Jeg kunne ikke fått bedre veiledning.

En stor takk også til Trygve G. på hjemmebane. Min aller beste og viktigste kritiker. Diskusjonene med deg bringer meg alltid fremover.

Takk også til de gode vennene både på Menighetsfakultetet og utenfor. Heiarop hjelper alltid!

Jeløy, 19. desember 2024

Sammendrag

I denne masteroppgaven undersøker jeg kirkens forhold til den fremmede. Problemstillingen er å se på hva forholdet er mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis

bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023).

For å svare på problemstillingen analyserer jeg seksten ulike uttalelser fra Bispemøtet over en trettiårs periode. Jeg ser jeg på hvordan Bispemøtet benytter seg av kristen teologi og tradisjon Tilsvarende ser jeg på samme spørsmål når det gjelder bruk av menneskerettighetene og forholdet mellom disse normsettene.

Oppgaven er hovedsakelig samfunnsteologisk, men er også tverrfaglig med jus og teologi. Jeg ser på måten biskopene fremmer sitt budskap på, blant annet: Om språkbruk og begrunnelser hovedsakelig er sekulære, teologiske, eller «to-språklige». Hvilken funksjon de ulike argumentasjonsformene har og forholdet mellom dem, osv.

Hovedinntrykket fra gjennomgangen av uttalelsene er, at kirken tilpasser seg det sekulære samfunnet. Biskopene forholder seg til behovet for «oversettelse» og «to-språklighet». I og med at kirken, gjennom uttalelsene, har påtatt seg å være de «svakes talsmann» inn i den asyl- og flyktningpolitiske debatten, er det av fundamental viktighet at budskapet når frem og blir forstått. Språk er derfor en vesentlig faktor. Ved bruk av et rasjonelt og sekulært språk bidrar Bispemøtet derfor til at andre i samfunnet lettere oppfatter budskapet.

Samtidig er det et samfunnsteologisk premiss at kirken formidler teologisk innsikt gjennom deltakelse i den offentlige debatten. Analysen viser at teologiske og menneskerettslige referanser ikke står i et motsetningsforhold, men fremstår gjensidig utfyllende.

Et annet samfunnsteologisk premiss er at uttalelsene viser at kirken gjør mer enn å uttale seg. Den involverer seg i de sosiale aspektene ved samfunnet og engasjerer seg politisk til å fremme nødvendige samfunnsmessige endringer og finne løsninger. Biskopene forsøker å påvirke og endre det som går i feil retning.

Forkortelser:

BM	Bispemøtet
DNK	Den norske kirke
EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon
EU	European Union
GT	Det gamle testamentet
IOM	International Organisation for Migration
LHBT	Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner
LVF	Det lutherske verdensforbund

MKR Mellomkirkelig råd
NT Det nye testamentet
UNHCR FNs Høykommissær for flyktninger

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag.....	2
Forkortelser:	3
Kapittel 1 Innledning	6
1.1 Bakgrunn	6
1.2 Valg av tema og avgrensning.....	9
1.3 Problemstilling	11
1.4 Presentasjon av videre innhold.....	13
Kapittel 2 Bakgrunn	14
2.1 Menneskeverdet i bibelsk forståelse.....	14
2.2 Menneskerettighetene.....	17
Kapittel 3 Teori	18
3.1 Offentlig teologi	19
3.1.1 Nærmere om politisk teologi	19
3.1.2 Profetisk teologi og Kairos teologi	20
3.3 Fellesnevner	21
2.4 Samfunnsteologi.....	21
2.4.1 Samfunnsteologi – en dempet versjon av offentlig teologi.....	21
2.4.2 Samfunnsteologisk metode	21
2.4.3 Teologi i offentligheten	22
2.4.4 Kirkens rolle, språk og stemme i den offentlige debatten.....	23
Kapittel 4 Metode.....	24
Kapittel 5 Analyse av uttalelser fra Bispemøtet.....	26
5.1 Kirkeasyl BM 24/93	26
5.2 Flyktninger i Norge BM 15/94.....	28
5.3 Menneskerettighetserklæringen BM 03/98	29
5.4 Kirkeasylsaken BM 19C/98	30
5.5 Felles ansvar for innvandrere og flyktninger BM 03/99	31
5.6 Kirkeasyl BM 33/2001	32
5.7 Etske sider ved asyl- og flyktningpolitikken BM 35/04	33

5.8 Det handler om menneskeverd BM 19/11	34
5.9 Asyl- og retursaker BM 14/12	35
5.10 Å tro er en menneskerett BM 042/12	36
5.11 Trosfrihet og behandlingen av konvertitter BM 5/14	37
5.12 Urovekkende tvangsutsendelser BM 37/14.....	38
5.13 Nestekjærlighet og gjestfrihet BM 26/15	39
5.14 Dåp av asylsøkere BM 14/16	39
5.15 Tro, håp og forfølgelse BM 47/19	40
5.16 Kirkeasyl og respekt for kirkerommet BM 05/23	40
5.17 Oppsummering av analysen	41
Kapittel 6 Drøftelse	42
6.1 Forholdet mellom teologisk og sekulært språk	42
6.1.1 «Oversettelser» og «to-språklighet»	42
6.1.2 Kairos-dokumenter og BM-uttalelser	44
6.1.3 Nærmere om innholdet i uttalelsene	45
Kapittel 7 Konklusjon	48
Matrise	49
LITTERATUR	51
UTTALELSER FRA BISPEMØTET VEDRØRENDE ASYLSØKERE OG FLYKTNINGER	53

Kapittel 1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Til alle tider har mennesker beveget seg og krysset landegrenser. Noen for å søke beskyttelse mot krig og forfølgelse. Noen for å søke bedre livsvilkår enn situasjonen i hjemlandet tillater. Noen for å studere. Noen for å gjenforenes med familiemedlemmer. Det handler om et bredt spekter av grunner og det handler både om frivillig og tvungen migrasjon. Migrasjon medfører ofte store belastninger for de det gjelder, i tillegg til utfordringer både for opprinnelsesland, transitland og ankomstland, men på ulike måter. I tillegg gjelder forskjellige rettsregler på internasjonalt og nasjonalt nivå. En viktig fellesnevner er likevel menneskerettighetene som gjelder universelt.

Ifølge International Organisation for Migration (IOM) regner man med det nå er 281 millioner migranter på verdensbasis.¹ Ifølge Flyktninghjelpen er 117,3 millioner mennesker på flukt, det høyeste tall som hittil er målt.² Dette tallet innbefatter både flyktninger som har krysset en landegrense og internt fordrevne. FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) rapporterer 37,6 millioner er flyktninger som har krysset en landegrense på flukt fra krig, vold og/eller alvorlige brudd på menneskerettighetene.¹ Denne oppgaven handler først og fremst om flyktninger som har kommet til Norge på egen hånd og søkt asyl, uten hjelp fra FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) og Den norske kirkes (DNK) engasjement på deres vegne.

Etter andre verdenskrig var bevisstheten stor når det gjaldt manglende regler om beskyttelse til mennesker på flukt. Grusomhetene som hadde funnet sted, med forfølgelse og drap på mer enn seks millioner jøder, romer og LHBT, fungerte som en vekker, sammen med kunnskap om at fluktmulighetene hadde vært nærmest ikke-eksisterende. Med få unntak hadde for eksempel jøder blitt nektet innreisestillatelse rundt omkring i verden. Fordi verdenssamfunnet besverget at dette aldri skulle skje igjen, ble det i FN lagt til rette for utviklingen av såkalte universelle menneskerettigheter, med menneskerettighetserklæringen i 1948 og spesifikke regler til beskyttelse av flyktninger med flyktningkonvensjonen i 1951.

Men antallet flyktninger fortsetter å øke.

Behovet for globale løsninger er nå større enn noen gang og krever gjensidig ansvarsfordeling, solidaritet og respekt for vedtatte regelverk nedfelt i internasjonale konvensjoner.² Samtidig er menneskerettighetene utfordret mange steder og fanen holdes ikke like høyt som i tidlig etterkrigstid.

På nasjonalt nivå har Norge, i likhet med andre nordiske land, beveget seg fra å føre en humanitær og sjenerøs flyktningpolitikk til innstramninger og restriksjoner. Bildet er tilsvarende i resten av Europa. Dette står i sterk kontrast til tiden da flyktninger, på 1980-

¹ <https://www.iom.int/news/world-migration-report-2024-reveals-latest-global-trends-and-challenges-humanmobility>

² <https://www.flyktninghjelpen.no/global/statistikk/statistikk-mennesker-pa-flukt/#static-main-table> tallet, kom nordover som asylsøkere på egen hånd, uten hjelp fra FN eller andre organisasjoner. I Norge hadde man på denne tiden liten erfaring med håndteringen av de nyankomne asylsøkerne. Sentralmyndighetene valgte en sjenerøs tilnærming, men denne som snudde etter hvert som antallet ankomster økte mot slutten av samme tiår.³ Siden har ulike regjeringer strammet inn, ikke minst av frykt for å virke tiltrekkende som ankomstland.⁴ På

¹ Tallene fra slutten av 2023 stammer fra FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR). I tillegg kommer befinner 68, 3 millioner på flukt i eget land. Samlet antall mennesker på flukt i dagens verden utgjør, etter UNHCRs beregning, 117, 3 millioner mennesker (UNHCRs Global website, 2024)

<https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

² Vevstad, 2018, s. 143

³ Eksempelvis i årene 1985 til 1987 som Austenå beskriver hvor antallet ankomster økte fra vel 800 til 8.600, Ann-Magrit Austenå, «Menighetenes utfordringer i møte med kirkeasylanter» i Stålsett, Gunnes og Ims (red.): Kirkeasyl – hva nå?, Verbum, 2025

⁴ Ibid.

denne bakgrunnen har kirken engasjert seg i spørsmål som angår flyktninger og asyl, i den offentlige debatten og gjennom ulike uttalelser.

For kirkens del forklares engasjementet ut fra kristen teologi og tradisjon. Som kristen følger et ansvar for medmennesker og for menneskeverdet. Et viktig forankringspunkt er nestekjærlighetsbudet: «du skal elske din neste som deg selv» (Matt 19:19; Mark 12:31), slik det fremkommer i Det nye testamentet (NT). Man finner det også formulert som et liknende imperativ i Det gamle testamentet (GT), når Moseloven krever at «fremmede og flyktninger skal møtes med omsorg, beskyttes og behandles rimelig og rettferdig» (3 Mos 19:33-34; 5 Mos 24:17).⁵

Under andre verdenskrig demonstrerte kirken sitt samfunnsoppdrag da den, representert ved biskopene, de fleste prestene og menighetsrådene, protesterte mot nazistatens kirke styre.⁶ Siden har denne holdningen blitt fulgt opp gjennom å uttrykke støtte til undertrykte og svake, både nasjonalt og internasjonalt.

I ressursdokumentet «Den norske kirkes arbeid med migrasjon, asylpolitikk og solidaritet med mennesker på flukt»,⁷ viser Mellomkirkelig råd (MKR) til utredningen som ble utarbeidet i 1988 «For menneskelivets skyld» hvor det fremgår at «menneskerettighetsengasjementet systematisk-teologisk kan motiveres ut fra de tre trosartiklene: 1 Menneskets verd som skapt i Guds bilde, 2 troen på Jesus Kristus og 3 kirkens kall og oppgave».⁸ Av ressursdokumentet fremgår det videre at kirkelig menneskerettighetsengasjement er å anse som en selvfølge og et sentralt anliggende. Her heter det: «Kirkens offentlige samfunnsengasjement er en respons på friheten vi har fått i Kristus til å elske og tjene vår neste. Spørsmålet er ikke hvorvidt kirken skal engasjere seg i den offentlige diskusjonen og politikken knyttet til migrasjons- og flyktningsspørsmål, men hvordan og hva som bør og skal karakterisere et slikt engasjement».⁹

Som forklaring på hvorfor noen fortsatt påberoper et skille mellom religion og politikk har man, ifølge Aud Tønnessen, tidligere dekan ved Det teologiske fakultet, tidligere vist til at Luther mente det ville skape kaos om man ikke opererte med et skille mellom det åndelige og det verdslige regimentet innstiftet av Gud.¹⁰ Bekjennesskriftet, Confessio Augustana fra 1530 har vært retningsgivende for hvordan kirken, gjennom skiftende århundrer og politiske system, har forstått og fortolket sitt forhold til samfunnet på.¹¹

Mellomkirkelig Råd mener imidlertid at dagens lutherske teologi er mer opptatt av å finne ut hvordan kirken best handler for å fremme menneskerettighetene enn nødvendigheten av å begrunne engasjementet. Samtidig innrømmes det at det i kirken finnes ulike oppfatninger av hva som skal vektlegges som kirkens hovedansvar og hvilke etiske og samfunnsmessige

⁵ Fretheim, 2023, s. 110

⁶ BM 1/92 50 års jubileum for «Kirkens grunn»

⁷ Mellomkirkelig råd, 2021, s. 9

⁸ Jan-Olav Henriksen, 1988, s. 42

⁹ Mellomkirkelig råd, 2021, s. 15

¹⁰ Tønnessen, 2011, s. 194-195

¹¹ Jfr. artikkel 28, Tønnessen, 2011, s. 194

spørsmål kirken skal uttale seg om. Noe som gjør det nødvendig med vedvarende refleksjon om kirkens «anvendelse av menneskerettighetene i sin offentlige teologi».¹²

Teolog Kjetil Fretheim, professor i etikk og diakoni, har gitt sentrale bidrag til utvikling av samfunnsteologi i en norsk sammenheng. Han beskriver grenselandet mellom teologi og politikk som «komplekst» og forklarer det blant annet ut fra sekulariseringsprosessene i samfunnet, og at disse har skapt en oppfatning av at samfunnslivet består av ulike sfærer hvor den religiøse kun er en av disse. Derfor omtales staten og den politiske offentligheten som «sekulær». Det er også av denne grunn at kirken, ifølge Fretheim, ikke anses å ha noen makt i det politiske liv.¹³

Selv støtter Fretheim at den offentlige diskusjonen bør inneholde både «religiøs argumentasjon og religiøst begrunnede standpunkter» og at «kristen tro og teologi potensielt kan bidra konstruktivt i den offentlige samtalen ...».¹⁴

I denne oppgaven velger jeg det samme utgangspunktet som veiledende tankegang og legger til grunn at kirken er en viktig samfunnsaktør som bør være seg bevisst sin viktige rolle. Jeg lener meg derfor på det samme samfunnsteologiske syn som Fretheim presenterer og drøfter i boken *Fortolke, forankre og forandre*,¹⁵ hvor spørsmål knyttet til teologisk versus sekulær språkbruk i formidlingen av kirkens budskap, står sentralt. Fra denne innfallsvinkelen vil jeg undersøke hvordan eksplisitt religiøst/teologisk språk og begrunnelser og menneskerettighetsdiskurs forholder seg til hverandre i biskopenes uttalelser om flyktningsspørsmål i perioden 1993-2023.

1.2 Valg av tema og avgrensning

Jeg har i mange år jobbet med menneskerettigheter og flyktningers rettigheter ut fra et juridisk perspektiv både for FN i felt og innen europeisk og norsk forvaltning og forskning. Valg av tema reflekterer derfor et sterkt ønske om å kunne ta med kunnskap og erfaring fra dette inn i denne teologisk vinklede oppgaven.

For oppgavens del innbefatter begrepet «den fremmede» både «asylsøkere» og «flyktninger» gjennom ulike stadier i asylprosessen. Begge termer brukes ofte semantisk om hverandre selv om de innholdsmessig rent juridisk innebærer ulik status. Definisjonen på asylsøker er gjerne en som ankommer spontant og søker asyl uten hjelp fra FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR). En asylsøker er samtidig en potensiell flyktning inntil saken er avgjort.

Opgaven begrenses mot andre typer migrasjon, selv om flyktninger og asylsøkere ofte befinner seg i samme båt og benytter seg av de samme hjelperne som andre migranter. Det er et vedvarende problem når mennesker uten beskyttelsesbehov stiller seg i kø som asylsøkere

¹² Mellomkirkelig råd, 2021, s. 9

¹³ Fretheim, 2023, s. 28

¹⁴ Fretheim, 2023, s. 29 og 30

¹⁵ Fretheim, 2023

fordi det synes å være eneste mulige vei inn til Europa. Denne type misbruk av asylinstituttet har over tid hatt negative konsekvenser fordi det har ført til innstramminger og vanskelig tilgjengelighet også for de som risikerer forfølgelse og som har god grunn og rett til å søke asyl.¹⁶

Forskjellige kirkelige organer representerer «kirken», som ulike rådsorganer, kristne organisasjoner, osv.¹⁷ Ut fra en hensiktsmessighetsvurdering velger jeg biskopenes uttalelser gjennom Bispemøtet (BM) som oppgavens fokus. Dette fordi biskopene representerer DNKs sentrale struktur og er en autoritativ representant for kirken med definisjonsmakt og påvirkningskraft, både utad i samfunnet og innad i kirken.¹⁸ Bispemøtet består av alle biskopene i landet, inklusive preses, og er det øverste organet for presteembetet. Bispemøtet er også rådgivende organ for Kirkerådet og Kirkemøtet. Det er dessuten tillagt samordningsoppgaver biskopene imellom. Biskopene samles til Bispemøte normalt tre ganger per år som ledes av preses.¹⁹ Ifølge kirkeordningen for Den norske kirke (DNK),²⁰ har BM et særlig ansvar for kirkens lære, og skal bidra til å fremme enhet i kirken og med andre kirker.²³

I tillegg utfører BM gjøremål som til enhver tid er pålagt etter bestemmelse av Kirkemøtet, og det «avgir uttalelse i saker som det blir forelagt av Kirkemøtet, Kirkerådet og Den norske kirkes klagenemnd».²¹

Et annet argument for valg av BMs uttalelser som representativt organ for kirken, er den selvstendige uttalelsesrollen biskopene har, både som kollegium og på individuell basis. Allerede i 1986 slo biskopene fast at BM er et «uttaleorgan» i saker som blir forelagt det. I tillegg bestemte de at de måtte stå fritt «til selv å ta opp saker og uttale seg om dem», under henvisning til sitt «åndelige veiledningsansvar». Samtidig sier de at BM bør være åpent for «å ta opp aktuelle saker etter hvert som de kommer på dagsorden i kirke og samfunn».²²

Også andre kirkelige organer, som for eksempel Mellomkirkelig råd (MKR), har uttalt seg offentlig om spørsmål i tilknytning til menneskerettigheter, flyktninger og asylsøkere. Slike og tilsvarende uttalelser fra kirkelig hold er av interesse som kildemateriale, men de blir ikke gjort til gjenstand for samme type analyse som uttalelsene fra BM i denne oppgaven.

¹⁶ Vevstad, 2018, s. 17

¹⁷ Henriksen, 1988, s. 9-10

¹⁸ Agerup, 2021, s. 4

¹⁹ <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispemotet/om-oss/>

²⁰ <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispemotet/reglement/bispemotet-i-kirkeloven/>
Emil Tan Engeset, 2024 ²³ Paragraf 31

²¹ Fastsatt av Kirkemøtet 30. mars 2019 med hjemmel i lov 24. april 2020 nr. 31 om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) § 11 fjerde ledd, § 12, § 15 og § 17. Endret ved forskrifter 9 oktober 2020 nr. 2797 (i kraft 1 jan 2021), 10 mars 2021 nr. 687, 15 nov 2021 nr. 3351, 14 nov 2021 nr. 3252 (i kraft 1 jan 2022).

²² BM 7/86 Bispemøtets og biskopenes uttalepraksis

1.3 Problemstilling

I praksis har Bispemøtet engasjert seg i spørsmål som angår flyktning- og asylpolitikken en rekke ganger. Problemstillingen jeg har valgt for denne oppgaven er derfor:

Hvordan er forholdet mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023)?

Med «teologisk språk» mener jeg et språk som tydelig refererer til bibelske eller kristne begrunnelser mens med «sekulært språk» mener jeg et språk som ikke inneholder denne type referanser.

For å få innsyn i på hvilken måte kirkens engasjerer seg i offentligheten og hva teologi innebærer i praksis på flyktning- og asylfeltet, ser jeg på hvordan Bispemøtet benytter seg av kristen teologi og tradisjon når det uttaler seg om hvordan flyktninger og asylsøkere bør eller ikke bør behandles. Tilsvarende ser jeg på samme spørsmål når det gjelder bruk av menneskerettighetene slik disse er nedfelt i internasjonale instrumenter, og forholdet mellom disse to parallelle normsettene som begge påberopes av BM til beskyttelse av menneskeverdet og individet.

Bibelens nestekjærlighetsbud gir kirken, via menneskerettighetserklæringen om alle menneskers frihet, likeverd og menneskeverd, en hermeneutisk måte å bruke menneskerettighetene på. En annen måte å beskrive dette på kan være å si at bibelgrunnlaget finner gjenklang i jusen selv om kirkens menneskerettighetsengasjement i utgangspunktet ikke «har sitt utgangspunkt i erklæringer og konvensjoner». ²³ Men menneskerettighetene kan, og bør likevel brukes normativt fordi kirken anerkjenner at Guds mening med verden er i samsvar med menneskerettighetene. Menneskeverdet er absolutt og ukrenkelig både i bibelsk og juridisk forstand.

I 2016 uttaler Det lutherske verdensforbund (LVF)²⁴ at kirken må:

...erkjenne og respektere at Guds herredømme også er virksomt i det verdslige regimentet, og den må være åpen for å erfare Guds nærvær også der. Rettigheter er et viktig rammeverk for å muliggjøre deltakelse i det offentlige rom. De bidrar med mekanismer som skal håndtere ulikhet og mangfold i befolkningen og sikre likhet for loven. Rettigheter er et viktig verktøy for å stille spørsmål ved diskursen om forholdet mellom majoritetsgrupper og minoritetsgrupper. De åpner for å påpeke urett. Kirken er kalt til å være pådriver og talerør for alle mennesker, fordi alle er skapt i Guds bilde. Derfor skal kirken understreke at de undertrykte, mest utsatte

²³ Henriksen, 1988, s. iii

²⁴ Den norske kirke har vært medlem av LVF siden oppstarten i 1947. Organisasjonen representerer ca 150 kirker og ca 80 millioner kristne,

*og fattige ikke er veldedighetsobjekter, men rettighetshavere. Kirken må forholde seg til og bruke de juridiske strukturene og opprettholde internasjonale menneskerettighetsstandarder.*²⁵

Påminnelsen fra LVF anses å være solid teologisk forankret og har et bredt «internasjonalt og økumenisk feste».²⁶ Samfunnsutfordringenes kompleksitet krever samarbeid på tvers, sier Fretheim og derfor må «alle gode krefter og mange former for kunnskap og engasjement komme sammen».²⁷ Dette harmonerer godt med denne oppgavens formål.

Likevel kan man spørre om hva slags virkning det gir for kirken at dens teologiske særpreg basert på bibel, tolkning av denne og kristen tradisjon og menneskerettighetene sees under ett

og presenteres i en sekulær språkdrakt, med sekulært pregede begrunnelser. Noen vil mene det foreligger en risiko for at kirkens spesifikke særpreg blir borte eller undergraves. Eller sagt på en annen måte: Man kan stille spørsmål ved hva det betyr, og hvilken virkning det kan ha at kirken «oversetter» fra kristent til sekulært språk.

Et spørsmål blir da på hvilken måte budskapet hovedsakelig formidles. Er språkbruk og begrunnelser sekulære eller teologiske? Forsvinner teologiske innsikter? Bruker BM for eksempel direkte sitater fra Bibelen eller er de hovedsakelig «to-språklige» med «oversettelser», slik den tyske filosofen Jürgen Habermas er opptatt av? Denne type spørsmål vil denne oppgaven søke å finne svar på.

Habermas fremhever betydningen av å sikre «liberale demokratier og en åpen, offentlig diskurs» der alles stemmer teller og kan bidra.²⁸ I motsetning til tidligere syn om at religiøs tenkning ikke har relevans for politiske beslutninger, sa Habermas i sitt foredrag «Religion in the Public Sphere», at «religion kan bidra med innsikter den sekulære rasjonaliteten ikke nødvendigvis kan komme frem til av seg selv». Han presiserte videre at «religiøse posisjoner kan fremme viktig kritikk, som for eksempel å gjøre oppmerksom på «himmelropende» urett». Habermas skiller mellom trosvissheten i seg selv som han ikke tar stilling til, og utsagn basert på religiøs tro som må sies å være allmenngyldige og derfor kan gjøres til gjenstand for offentlig kritikk. Han presiserer likevel at for at religiøst funderte stemmer skal bli hørt i offentligheten, må de ta seg bryet med å oversette til sekulært språk, idet den offentlige sfæren fortsatt styres av sekulær fornuft.²⁹

Professor i samfunnssteologi Sebastian Kim skaper en forståelig og formildende inngang til måten teologi kan og bør formidles i samtid og i offentlig debatt. Dette at kirken søker å finne felles grunnlag og metodologi for å ta opp saker som hører hjemme i offentligheten og med ulike samtalepartnere, mener Kim ikke er det samme som å gi slipp på kristen identitet og særtrekk. Han er opptatt av å beholde særpregene for å sikre at teologisk innsikt ikke forsvinner.³⁰ Fretheim hevder at samfunnssteologien krever en kombinasjon av rasjonelt og sekulært språk, på den ene siden og teologisk og religiøst språk, på den andre siden. Han

²⁵ LVF, 2016 i «Kirken i det offentlige rom», s. 23

²⁶ Henriksen, 1988, s. iii

²⁷ Fretheim, 2023, s. 15

²⁸ Habermas, 2011, s. 26-27

²⁹ Habermas i gjengivelse hos Stålsett, 2021, s. 32-33

³⁰ Kim, 2011, s. 1

mener kombinasjonen sikrer at den ene siden ikke erstatter den andre, men at de to formatene er gjensidig opplysende. Slik kan man oppnå at den sekulære tilhører eller diskusjonspartner både lytter, lærer og kanskje til og med finner ut mer gjennom religiøst språk og perspektiver.³¹

Kirken har mulighet til sekulær tilpasning og kan delta med sekulært språk og innhold i likhet med andre samfunnsaktører. I denne oppgaven som omhandler spørsmål knyttet til kirkens bruk av menneskerettighetene, kunne det innebære at kirkens stemme ikke skiller seg ut i forhold til menneskerettighetsorganisasjoner som for eksempel Amnesty International eller UNHCR. Men kirken har en spesifikk tilleggsdimensjon å ivareta knyttet til kristen identitet og kristent budskap. Hvis kirken ikke bringer teologien inn i debatten, kan man stille spørsmål ved om den da risikerer å miste sitt særpreg og muligheten til formidling av kristen innsikt. Derfor velger jeg å se på også denne dimensjonen ved uttalelsene.

For å kunne svare på oppgavens problemstilling har jeg valgt seksten bispemøte-uttalelser om flyktning- og asylspørsmål for perioden 1993 til 2023. «Uttalelser» brukes her som benevnelse på offisielle dokumenter som stammer fra bispemøtet, noen som ikke har benevnelsen «uttalelse», men som kommer fra vedtak fattet av Bispemøtet. Jeg benytter også benevnelsene «biskopene» eller «bispekollegiet» synonymt med «Bispemøtet».

Utvalgte uttalelser er gjort på bakgrunn av nyttevurderinger for å kunne svare på oppgavens problemstilling. Uttalelser som ikke er tatt med som selvstendige dokumenter er for eksempel slike som ikke tilfører noen ny dimensjon til belysning av temaene.³² Samlet gir utvalget en god oversikt over biskopenes engasjement i flyktning- og asylpolitikken.

Stoffet suppleres med andre kilder, inklusive teologisk og juridisk faglitteratur.

1.4 Presentasjon av videre innhold

I kapittel 2 formidles bakgrunnsinformasjon om noen sentrale elementer i et bibelsk grunnlag for vern av menneskeverdet og om internasjonale menneskerettigheter. Kapittel 3 presenterer teori med eksempler fra offentlig teologi og om samfunnsteologi som er denne oppgavens bærebjelke. I kapittel 4 gjøres det rede for valg av samfunnsteologisk metode. Kapittel 5 inneholder en analyse av BM-uttalelsene i den hensikt å identifisere svar på problemstillingens spørsmål som drøftes videre under kapittel 6 ved hjelp av teoretiske perspektiver. Kapittel 7 inneholder konklusjoner med kort oppsummering.

³¹ Fretheim, 2016, s. 131

³² BM 07/04 Henvendelsen fra Utlendingsnemnda er et slikt eksempel. Den inneholder ikke noe substansielt av betydning for å belyse oppgavens problemstilling, men saksopplysninger av betydning for BM 35/04 Etske sider ved asyl- og flyktningpolitikken og flettes derfor inn under omtale av denne.

Kapittel 2 Bakgrunn

Problemstillingen om hvordan forholdet er mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023), fordrer en presentasjon av kirkens forståelse av ansvaret for å beskytte menneskets verd når den henter sitt grunnlag i Bibelen, tolkning av denne og kristen tradisjon. Med tilsvarende formål presenteres også menneskerettighetene som bygger på en sekulær, juridisk forståelse og på hvilken måte det påligger ulike samfunnsaktører, også kirken, et ansvar for å respektere disse.

2.1 Menneskeverdet i bibelsk forståelse

Ettersom denne oppgaven handler om samfunnsutfordringer i forbindelse med flyktninger og asylsøkere og kirkens engasjement i deres rettigheter, er det nærliggende å se på hvilket normgrunnlag kristen teologi baserer seg på som er spesifikt rettet mot «den fremmede».

Kirkens grunnleggende etiske normsett baserer seg både på Bibelens tekster, tolkninger av disse og kristen tradisjon. Vern om menneskeverdet står sentralt i kristendommen og er basert på Guds universelle skapervilje og menneskets likeverd på tvers av alle skillelinjer.

Teologene og etikerne Svein Olaf Thorbjørnsen og Gunnar Heiene er ikke i tvil om at Bibelen har preget menneskerettighetstradisjonen og viser både til at «Guds universelle skapervilje» og «menneskets likeverd» peker i denne retning på tvers av alle skillelinjer. Tilsvarende gjelder de sosiale budene i GT.³³ Nestekjærlighetsbudet, solidaritet og vern av svake grupper

³³ Thorbjørnsen og Heiene, 2021, s. 326

preger NT. De hevder menneskerettighetsengasjementet i kirken dermed har sin egen begrunnelse basert på teologi og tradisjon.³⁴

Spørsmålet om bruk av kristen etikk og Bibelen som kilde, problematiseres likevel av Thorbjørnsen og Heiene rundt spørsmålet om Bibelen kan brukes i alle sammenhenger når etiske spørsmål dukker opp i vår tid. De mener nei. Samtidig trekker de frem de uforanderlige etiske grunnpilarene av betydning for menneskeverdet og skaperverket: «Respekt for menneskets liv og verd, ærbødighet for hele Guds skaperverk og vern om de svake og forsvarsløse» og kaller disse «etiske grunn-normer som kan og må anvendes også på de nye problemene som dukker opp».³⁵

Dette at mennesket er Guds verk - skapt i Guds bilde (1 Mos 1: 27) -, gjør at man må anse at alle menneskers frihet og verdighet er gudegitt. Derfor må respekt for menneskets verdighet og rettigheter være en forpliktende del av kristen tro. Slik blir menneskerettighetene et uttrykk for menneskets ukrenkelighet, ifølge sogneprest Knut Refsdal som siterer teologiprofessor Theodore Runyon. Runyons oppfatning er at Guds kjærlighet begrunner alle menneskers likeverd og innehavere av like rettigheter. Videre sier han at denne Guds kjærlighet går langt i å beskytte menneskets frihet og danner norm for hvordan menneskelige institusjoner skal

beskytte mennesket. Bryter man denne normen handler man i strid med Guds kjærlighet som «ingen hensikt, intet prinsipp og ingen ideologi kan stå over».³⁶

Fretheim viser tilbake til Abraham som ble kallet til å dra bort fra det landet han kom fra og reise til et nytt land Gud ville gi ham for så å bli til et stort folk (1 Mos 12: 1-12) og kaller dette «en nøkkelfortelling om migrasjon».³⁷ Abraham lærte noe mens han vandret; at et nomadisk liv er krevende slik at en måte å håndtere dette på var å vise «imøtekommenhet overfor fremmede» (1 Mos 18: 1-5). Samtidig kunne møter med fremmede og fortellinger fra GT ende i vold og overgrep (1 Mos 19; 1 Mos 39: 1-6).³⁸ Fretheim mener dette representerer det motsatte av moralsk kompass til etterfølgelse. Da Israelfolket skulle reise ut av Egypt til Kanaan var det som i vår tid heller ingen fri inn- og utvandring. Israelfolket ble stanset på grensen til Edom og nektet å reise gjennom landet. Spørsmål knyttet til forholdet mellom folkeslagene, hvordan opprettholde grensene og hvilke regler som kom til anvendelse er sentrale konflikteksempler.³⁹ Men, israelittene skulle ikke «skade de fremmede og undertrykke dem (2 Mos 22, 21, 23:9), men beskytte de sårbare, enker, foreldreløse og

³⁴ Refstad, 2014, s. 7. Tilsvarende syn som Refstad presenteres også av Thorbjørnsen og Heiene, 2021, s. 50 og 46, Henriksen, 1988, s. iii, Mellomkirkelig råd, 2021, s. 2-3

³⁵ Thorbjørnsen og Heiene, 2021, s. 50 og 46

³⁶ Refsdal, 2014, s. 5 henviser til Theodore Runyon, *The New Creation: John Wesley's Theology Today*, Abington, 1998

³⁷ Fretheim, 2021, s. 106

³⁸ Fretheim, 2021, s. 107

³⁹ Fretheim, 2021, s. 109

fremmede». I 5 Mos 10:17-19 leser vi «... Dere skal elske innflytterne, for dere var selv innflyttere i Egypt».⁴⁰

Med andre ord, nestekjærlighetsbudet finns, som allerede nevnt, i GT, eksempelvis 3 Mos 19: 33-34; 5 Mos 24: 17 og 4 Mos 15: 15-16 som indikerer «en grunnleggende respekt for alle menneskers likeverd», ifølge Fretheim.⁴¹ Likevel forbinder vi gjerne nestekjærlighetsbudet enda mer med NT og Jesu tydelige budskap både i forkynnelse og praksis (Matt 5:4-10; Matt 19:19; Matt 25:42-46; Matt 25:35; Matt 7:12; Mark 12: 31). Spørsmål knyttet til migrasjon og gjestfrihet står sentralt i NT. Fortellingen om Jesus begynner for eksempel med fare for forfølgelse og flukten til Egypt (Luk 2: 1-7; Matt 2: 13-16).

Historien om eksodus trer også frem. Med Jesus «knyttet kristendommen til flukt og flyktnings situasjon på en eksistensiell og eksplisitt måte».⁴² Hans liv som «hjemløs og fremmed i verden» (Mark 10: 28-31), Luk 9: 51; Luk 4: 1-5 og Matt 4: 1-11), gjør Jesus til «det fremste eksempelet på en flyktning» i NT,⁴⁶ og da «flyktning» i semantisk forstand snarere enn juridisk. Eller kanskje man i dag ville sagt «hjemløs» eller «statsløs».

For øvrig manifesterer Jesus, i møter med ulike fremmede, at «den fremmede» for ham er hans neste. Etnisk tilhørighet er av liten betydning for Jesus når han møter menneskers nød og behov, for «kjærlighetsbudet overskrider kulturelle, etniske og religiøse barrierer».⁴³ Fortellingen om den barmhjertige samaritan (Luk 10: 25-37) er illustrerende og bærer budskapet.

Fretheim påpeker at også Paulus, som reisende evangelist, understreker at Gud har skapt verden og alle folkeslag (Apg. 17: 22-31). Fordi alle er skapt i Guds bilde er alle søsken i én menneskelig familie.⁴⁴ Likhetstankegangen hos Paulus vises også i brevlitteraturen, for eksempel i Gal 3: 23-29 hvor Paulus understreker at det ikke er forskjell på folk og at alle er like for Gud. Om man er jøde eller greker, slave eller fri, mann eller kvinne, så alle like. Derfor er det ikke forskjell på folk. I 1 Kor 11: 17-34 viser Paulus betydningen av å inkludere alle i fellesskapet med nattverden som «uttrykk for gjestfrihet». Menneskeverd og menneskerettigheter gjelder for alle.⁴⁵

⁴⁰ Fretheim, 2021, s. 110

⁴¹ Fretheim, 2021, s. 110

⁴² Fretheim, 2021, s. 113-114

⁴⁶ Fretheim, 2021, s. 114

⁴³ Fretheim, 2021, s. 116 hvor han siterer Carroll, R, Christians at the Border, 111 og Hollenbach, A Future Beyond Borders: Reimagining the Nation State and the Church, 22

⁴⁴ Fretheim, 2021, s. 117, hentet fra Hollenbach, A Future Beyond Borders: Reimagining the Nation State and the Church, 237

⁴⁵ Fretheim, 2021, s. 117

2.2 Menneskerettighetene

I oppgaven benyttes «menneskerettigheter» først og fremst om vedtatte internasjonale normer inntatt i internasjonale konvensjoner som regulerer hva stater kan eller ikke kan gjøre overfor individer. Regelverkene gjelder for kirken så vel som alle andre samfunnsaktører og alle som befinner seg på et territorium. Menneskerettighetene er et uttrykk for menneskets ukrenkelighet. Derfor er respekt for menneskets verdighet og rettigheter også en forpliktende del av kristen tro, slik det fremgår av argumentasjonen ovenfor.

De viktigste internasjonale menneskerettighetskonvensjonene er inkorporert i norsk lov.⁴⁶ Det samme gjelder flyktningkonvensjonen som spesifiserer hvem som er å anse som flyktning og hvilke forpliktelser stater har påtatt seg overfor mennesker på flukt. Flyktningkonvensjonen, vedtatt i 1951 med tilleggsprotokoll av 1967, er gjort til norsk lov gjennom utlendingsloven.⁴⁷

Flyktningkonvensjonen inneholder bl.a. en definisjon av hvem som er å anse som flyktning i juridisk forstand, som nasjonalstatene bygger på i nasjonal lovgivning. FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) ble opprettet i 1950 og gitt som overordnet mandat å føre tilsyn med at bestemmelsene i flyktningkonvensjonen overholdes. Medlemslandene vedtok samtidig å samarbeide med UNHCR.⁴⁸ Som hjelp i tolkningen av konvensjonens ulike bestemmelser, ble det i 1979 utarbeidet en håndbok til dette formål.⁴⁹ Siden har UNHCR utgitt en rekke veiledende uttalelser. Denne type hjelpemidler er ikke juridisk bindende, men det er verd å nevne at Høyesterett har bekreftet håndbokens vekt og uttalt at den «generelt sett bør tillegges stor vekt». Om ulike uttalelser fra UNHCR, har Høyesterett også uttalt «at det ligger i medlemsstatenes plikt til å samarbeide med UNHCR «at uttalelser fra organisasjonen ikke er bindende ved tolkningen, men skal veie tungt».⁵⁰ Derav ligger en forventning om at forvaltningen opptrer lojalt når det gjelder UNHCRs tolkninger.⁵¹

Menneskerettighetserklæringen av 1948 er i utgangspunktet ikke juridisk bindende, men har likevel bestemmelser som per i dag hører inn under folkerettslig sedvanerett og dermed er blitt juridisk bindende med samme vekt som konvensjonene. Et første viktig prinsipp i så måte gjelder retten til å søke asyl (beskyttelse),⁵² som nå er under press.

Problemer med oppfyllelse av retten til å søke asyl skjer ved at noen land, for eksempel Libya, mottar penger fra EU for å hindre mennesker i å reise ut av Nord-Afrika. Asylsøkere og andre migranter interneres der i stedet, under umenneskelige og farlige forhold slik det rapporteres

⁴⁶ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 inkorporerer en rekke internasjonale konvensjoner i norsk rett. I følge § 3 gir loven de internasjonale konvensjonene forrang, i tilfelle motstrid med norsk lov for øvrig.

⁴⁷ Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15. mai 2008

⁴⁸ Flyktningkonvensjonen artikkel 35 jf. Utlendingsloven § 98

⁴⁹ Handbook on procedures and criteria for determining refugee status, Genève, 1979

⁵⁰ Wohl Sem, Crona og Mathisen, 2023, s. 506-507

⁵¹ Men siden Erna Solberg som statsminister i 2015 bestemte at regjeringen ikke lar seg overstyres av UNHCR, har også senere regjeringer fulgt samme forståelse som ledd i innstramninger av asyl- og flyktningpolitikken.

⁵² Menneskerettighetserklæringen artikkel 14, om retten til å søke asyl, jf. Vevstad, 2018, s. 54

fra blant annet Leger uten grenser og andre humanitære organisasjoner.⁵³ Hensikten er å unngå ansvar, men måten er neppe i tråd med folkeretten. Fordi en asylsøker er potensiell flyktning også i flyktningkonvensjonens forstand skal hen gis adgang til en asylprosedyre for å få saken vurdert av et eksillands myndigheter. Hvis ikke, gir flyktningkonvensjonen ingen mening. For de som strander i Libya eller andre steder europeiske land ønsker å sende asylsøkere til, kan man neppe påstå at asylretten oppfylles.⁵⁴

En annen måte å skyve flyktningproblematikk ut av bevisstheten på er å ta i bruk et retorisk grep av relativt ny dato og karakterisere alle som «migranter», gjerne «ulovlige migranter». Med dette underslås det at noen faktisk har både beskyttelsesbehov og rett til å krysse en grense for å be om hjelp selv om de kommer ved hjelp av ulovlige metoder, for eksempel ved hjelp av smuglere.⁵⁵ Asylsøkere på flukt befinner seg i økende grad i en sårbar situasjon.

En asylsøknad gir ikke noen garanti for positivt resultat. Under venteperioden og ved en eventuell negativ avgjørelse vil ulike menneskerettighets spørsmål kunne oppstå. En god del asylsøkere som har konvertert fra islam til kristendom opplever for eksempel at de ikke blir trodd. Trosfrihet er forankret i menneskerettighetene og er av spesiell betydning når det gjelder konvertitter. Trosfrihet er ment å være et vern om all religionsutøvelse eller manglende sådan.⁵⁶ Ofte blir konvertitter ikke trodd og får avslag, hvilket er et område BM har engasjert seg sterkt i. Bispemøtet har også tatt opp andre forhold, som at lengeværende asylbarns rettigheter i henhold til barnekonvensjonen ikke respekteres.

Forbudet mot å returnere noen til et område hvor liv og sikkerhet er i fare på grunn av forfølgelse eller andre alvorlige brudd på menneskerettighetene (non-refoulement prinsippet), blir også tatt for lett på.⁵⁷ Det kan handle om liv og død. Eller det kan handle om at mennesker returneres til tortur, nedverdiggende eller umenneskelig behandling, også det i strid med menneskerettighetene. Brudd på dette prinsippet som er folkerettens viktigste beskyttelsesprinsipp, vil være et alvorlig folkerettsbrudd. Det er nedfelt både i flyktningkonvensjonen, i ulike menneskerettighetsinstrumenter og i nasjonal lovgivning.⁵⁸

Kapittel 3 Teori

Til belysning av hva forholdet er mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023), baseres den teologiske tilnærmingen

⁵³ EU-sponset avtale har utsatt tusenvis for vold og overgrep i Libya | Leger Uten Grenser, 02.02.2022 og Amnesty International EU/Libya: Felles brev til EU-ledere | Amnesty International, Norge, 22.02.2022

⁵⁴ Vevstad, 2018, s. 56-58 og 61-62

⁵⁵ Flyktningkonvensjonen artikkel 31

⁵⁶ Menneskerettighetserklæringen artikkel 18

⁵⁷ Non-refoulement prinsippet, flyktningkonvensjonenes artikkel 33 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 3 er inkorporert i utlendingsloven § 73. Se Vevstad, 2018, s. 56 flg.

⁵⁸ Artikkel 3 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) har gjennom praksis ved Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) håndhever non-refoulement prinsippet om at ingen må returneres til et område der det foreligger en risiko for brudd på artikkel 3. Samme prinsipp er også nedfelt i flyktningkonvensjonens artikkel 33 og i Torturkonvensjonen I utlendingsloven er det inkorporert i § 73.

seg på teorier om offentlig teologi, med samfunnssteologi i særdeleshet. Denne er påvirket og inspirert av Kjetil Fretheim og hans bok «*Interruption and Imagination*» fra 2016, men også av annen faglitteratur (jf. litteraturlisten).

3.1 Offentlig teologi

Teologien gir ulike valgmuligheter med hensyn til ståsted for kirken når den ønsker å opptre i det offentlige rom. For å kunne gjøre en analyse av biskopenes offentlige engasjement i flyktningsspørsmål, vil jeg først identifisere hvor i det teologiske landskapet BMs uttalelser hører hjemme.

3.1.1 Nærmere om politisk teologi

Teologiske teorier flyter delvis over i hverandre og delvis følger de av hverandre. For eksempel følger kairos-teologi, frigjøringssteologi og profetisk teologi av offentlig teologi som har sitt utspring fra etter andre verdenskrig, som en reaksjon på den tyske lutherske kirkens konservative og reaksjonære tilpasning til sentralmyndighetene. Tyske lutheraneres manglende evne, og vilje til å ta et oppgjør med nazismen er selve kronksempelen på teologisk tilbakeholdenhet når det gjelder å knytte teologi og politikk sammen.⁵⁹ Kirken var i liten grad utadrettet og samfunnsorientert, ikke minst den protestantiske kirke i Tyskland som vektla luthersk to-regimentslære og skilte mellom statlig og kirkelig ansvar. Resultatet ble en kirke som i lojalitet til statsapparatet agerte «politisk» selv om kirken selv anså seg å være «apolitisk».⁶⁰

Kirkehistoriker Aud Tønnessen trekker frem betydningen av at DNK ytrer seg i spørsmål om norsk flyktningpolitikk og miljøpolitikk og etterspør hvor grensen går mellom politikk og teologi. Etter hennes syn viser kirken seg i mindre grad som samfunnskonservativ og tilbakeholden i nyere tid og mener snarere at kirken posisjonerer seg overfor staten som selvstendig aktør og med egen stemme.⁶¹ Tønnessen ser denne kirkelige utviklingen i sammenheng med frigjøringssteologien som tok form i Latin-Amerika på 1960-70 tallet. Hun mener denne har bidratt til å gjøre kirken og teologien mer samfunnsmessig aktuell og relevant.⁶² Tønnessen nevner også andre eksempler på tilknytningsbånd mellom kirke og grupper i samfunnet som kjempet for rettferdighet og bedre livsvilkår på denne tiden. Som

Prinsippet finns, med andre ord. Gjennomføringen i praksis kan det noen ganger være grunn til å stille spørsmål ved.

⁵⁹ Ifølge Confessio Augustana heter det at «kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett. Og til sann enhet i kirken er det nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene».

⁶⁰ Tønnessen, 2011, s. 191

⁶¹ Tønnessen, 2011, s. 191

⁶² Tønnessen, 2011, s. 191

borgerrettighetsgrupper i USA, i forbindelse med borgerkrigen i Nigeria (Biafra-krigen) og anti-apartheid arbeidet i Sør-Afrika.⁶³

3.1.2 Profetisk teologi og Kairos teologi

Profetisk teologi hører hjemme under benevnelsen «offentlig teologi» og er gjerne ideologisk preget. Fretheim benevner eksempelvis kairos-dokumentene som «profetiske» og trekker særlig frem dokumentet fra Sør-Afrika fra 1985. Han mener dette har en profetisk språkdrakt, i betydningen at det benyttes et språk som gjør det mulig å forstå dagens virkelighet i Sør-Afrika på det tidspunktet dokumentet ble skrevet.⁶⁴ Felles for Kairos-dokumentene er at de er agitatoriske og at de har en sterk uttrykksform. Blank avvisning av forlikstankegangen er også et gjennomgående karaktertrekk. Kairos-dokumentene tar for seg et bestemt øyeblikk eller situasjon som fordrer tilpasning og endring. Det er ikke individenes endring det er snakk om, snarere strukturelle endringer i samfunnet.⁶⁵ Det handler om selve øyeblikket da Guds vilje og sannhet tilkjennegis og blir tydelig på en bestemt måte.⁶⁶ Det handler om en dyp sosial, økonomisk og kulturell krise og konkluderer med sterkt behov for endring. Derfor representerer dokumentene en tydeliggjøring av at kristen teologi ikke bare er avhengig av å forstå hva Jesu tid på jorden og oppstandelse fra de døde i fortiden betyr, men betydningen av å forstå denne teologien i egen samtid.⁶⁷

De mange bibelhenvisningene i Kairos-dokumentene tydeliggjør et vesentlig poeng. Det fremgår av selve dokumentet at hver bibeltekst må tolkes individuelt og i hermeneutisk kontekst. Direkte lesning av Bibelen avvises.⁶⁸ Et ytterligere moment Fretheim fremfører som er av betydning for forståelsen av Kairos-dokumentene og som dermed kan være nyttig å ha med videre i forståelsen av BM-dokumentene, er nærheten mellom forståelsen av Bibelen og dagens virkelighet gjennom den sosiale analysen, politikken og etikken som etableres i Kairos-dokumentene. Bibelbruken gir dermed perspektiv til den någjeldende situasjonen som beskrives. o⁷³ Kombinasjonen av bibelsk innhold og politisk klartekst, er gjennomgående karakteristisk for språket i kairos-dokumentene.⁶⁹

Politisk teologi og samfunnsteologi er nært beslektet. Begge innebærer interaksjon mellom teologi og samfunn. Mens samfunnsteologien innebærer en bred tilnærming til sosiale spørsmål, er for eksempel politisk teologi mer spesifikt rettet mot politiske beslutningsprosesser ved hjelp av teologiske ideer og verdier som kan påvirke politiske beslutninger og politikk. Det forutsetter at teologiske perspektiver integreres i politiske diskusjoner og beslutningsprosesser. I prinsippet kan biskopenes engasjement ha en ønsket virkning, men de kan også bli avvist.

⁶³ Tønnessen, 2011, s. 192

⁶⁴ Fretheim, 2016, s. 64-65

⁶⁵ Fretheim, 2016, s. 70 og 72

⁶⁶ Fretheim, 2016, s. 71

⁶⁷ Fretheim, 2016, s. 72

⁶⁸ Dette fremgår eksplisitt av den Sør-Afrikanske teksten fra 1986, Fretheim, 2016, s. 119 ⁷³

Fretheim, 2016, s. 120

⁶⁹ Fretheim, 2016, s. 118

2.3.3 Fellesnevner

Fellesnevneren for de her nevnte teologiske plattformene i offentlig teologi handler om at kirken tar plass i offentligheten og bidrar i den offentlige debatten. Det er også en

grunnleggende faktor at kirkens forhold til offentligheten stadig er i endring som en naturlig følge av at samfunnet endrer seg.⁷⁰ Oppfatningen av hvilken teologisk teori som er best egnet for å analysere og drøfte den angitte problemstillingen om biskopenes uttalelser, vil dermed variere både kontekstuellet og avhengig av hvor samfunnet står forøvrig når det for eksempel gjelder krisehåndtering og spørsmål av sosial, økonomisk og kulturell betydning.

2.4 Samfunnsteologi

2.4.1 Samfunnsteologi – en dempet versjon av offentlig teologi

Sebastian Kim karakteriserer samfunnsteologi som en dempet versjon av offentlig teologi med et annet fokus enn de øvrige. Han ser samfunnsteologien som en søken etter felles grunnlag og metodologi for å engasjere seg offentlig ved at det tas opp saker, med ulike samtalepartnere, som hører hjemme i offentligheten. Etter Kims mening betyr ikke dette det samme som å gi slipp på kristen identitet og særtrekk, snarere å beholde slike og søke etter felles løsninger for på den måten sikre at teologiske innsikter ikke forsvinner, men tas med inn i den offentlige samtalen.⁷¹ Han sier samfunnsteologien inntar profetrollen innenfor et eksisterende system.⁷²

2.4.2 Samfunnsteologisk metode

I artikkelen «Does it matter? On whether there is Method in the Madness” hevder teolog Dirk J. Smit at det i og for seg ikke finns noen (teologisk) enighet om hva samfunnsteologi er. Samtidig stiller han spørsmål ved om det spiller noen rolle. For, som han sier, de som er opptatt av samfunnsteologien, er det på mange forskjellige måter. Et eksempel gjelder biskop Heinrich Bedford-Strohn som, i følge ham er en av de mest markante teologer innenfor samfunnsteologien. Han beskriver denne som en teologi som befinner seg et sted mellom prekestol, kateter og statsministerens kontor.⁷³ Et annet eksempel er hvordan teologen Russel Botman vurderte samfunnsteologi post apartheid i Sør-Afrika. Etter Botmans syn oppsto ulike former for teologi i kjølvannet av apartheid gjennom kampen som hadde pågått. Alle representerte, på hver sin måte, den sør-afrikanske politiske, økonomiske og kulturelle virkeligheten. Det var også slik at de ulike synspunktene og teologiske retningene kunne sees

⁷⁰ Kim, 2011, s. 18

⁷¹ Kim, 2011, s. 1

⁷² Kim, 2011, s. 25

⁷³ Smit, 2017, s. 70

i sammenheng og rettferdiggjøre fellesbetegnelsen samfunnsteologi, til tross for ulike tilnærminger.⁷⁴

For å analysere BM-dokumentene kan man etter dette tenke seg flere alternative teologiske innganger. I relasjon til flyktning- og asylspørsmål kommer man vanskelig utenom å tenke i retning av både frigjørings- og kairos-teologi. Særlig i innhold. Om man tar uttalelsenes formspråk i BM-dokumentene nærmere i betraktning, ser man likevel at formen er lite agitatorisk og det gjøres lite referanse til «krise» selv om temaet i seg selv handler om det. Likevel oppfatter jeg Kims beskrivelse av samfunnsteologi som den mest nærliggende

teologiske plattformen. Jeg velger derfor denne som utgangspunkt og konstaterer at spørsmålene Fretheim tolker ut av Kairos-dokumentene innbyr til refleksjon rundt grunnleggende spørsmål som hører hjemme i et samfunnsteologisk perspektiv. Hvordan forstå egen samtid i et teologisk lys og hvordan bidra til positiv retning hvor teologiske ressurser kan motivere og informere offentligheten?⁷⁵ Det fordrer at man vet og forstår og fremmer det kristne budskap inn i egen tid og innenfor eget samfunn.

2.4.3 Teologi i offentligheten

Jeg lener jeg meg også på Fretheims forståelse av at samfunnsteologi kontekstuel er knyttet til teologi i offentligheten. Det er ikke i seg selv det samme som å si at det også definerer samfunnsteologien. Som vist ovenfor og som Smit er inne på, finns det ulike retninger innenfor teologi i offentligheten. Derfor må man også ha en oppfatning av hva det betyr å føre en samtale «i offentligheten» («in the public sphere»), slik Fretheim benevner det som og som, ideelt sett, er åpen for deltakelse fra alle samfunnsaktører.⁷⁶

Fretheim knytter samfunnsteologien til kirkelige stemmer som deltar i den offentlige diskurs om samfunnsutfordringene. Det samsvarer med Habermas' grunntanke om «den åpne, offentlige samtalen» med samfunnsteologiens grunnleggende ambisjon som nevnt ovenfor: «å bidra konstruktivt i en åpen, egalitær og demokratisk samtale om aktuelle problemstillinger» hvor alle sivile stemmer teller like mye.⁷⁷ Siste ledd i dette, at alle sivile stemmer teller like mye, er mer usikkert. For det første etterlater Sturla Stålsetts gjengivelse av Habermas' tanker en viss tvil, ettersom Habermas i hans gjengivelse er opptatt av hvem som «beholder definisjonsmakten» i den offentlige samtalen.⁷⁸ Samtidig sier Habermas at så lenge religion spiller en viktig rolle i et demokratisk samfunn, så står religiøse og ikke-religiøse sivile aktører likestilt hva angår mulig påvirkningskraft i offentligheten og dermed når det gjelder utforming av politiske beslutninger. Dette til tross for at det offentlige maktapparatet har mistet sin religiøse aura.⁷⁹

⁷⁴ Smit, 2017, s. 67-68 refererer her til Botman, Russel, "Theology after Apartheid: Paradigms and Progress in South African Public Theologies, in Wallace M. Alston Jr., Theology in the Service of the Church, Grand Rapids: Eerdmans, 2000, s. 36-52

⁷⁵ Fretheim, 2016, s. 72-73

⁷⁶ Fretheim, 2016, s. 17

⁷⁷ Habermas, 2011, s. 25

⁷⁸ Stålsett, 2021, s. 33

⁷⁹ Habermas, 2011. s. 24-25

Det er likevel en kjensgjerning at ikke alle er i posisjon til å være samfunnsdeltaker og være med i den offentlige samtalen.⁸⁰ Flyktninger eller andre marginaliserte grupper har, av ulike grunner, sjelden tilgang. Desto mer meningsfullt er det derfor når kirken, i tråd med sitt bibelske normsett og tradisjon i tillegg til menneskerettighetene, tar på seg oppgaven å være de marginaliseres stemme. Det understreker viktigheten av Bispemøtets talsmannsrolle i flyktningsaker med hensyn til politikk, utforming og praktisering i alt fra å snakke om asyl- og flyktningpolitikken generelt til spørsmål knyttet til for eksempel lengeværende asylsøkere uten rettigheter, kirkeasyl og konvertittproblematikk.⁸¹

2.4.4 Kirkens rolle, språk og stemme i den offentlige debatten

Fretheim sier derfor videre at samfunnssteologi er «drøfting av kristne bidrag i den offentlige samtalen om aktuelle samfunnsproblemer»,⁸² hvilket innebærer at kirken må se, forstå og tolke

aktuelle samfunnsproblemer og bidra med håp og mulighet til å gjøre en forskjell når den uttaler seg. Et underliggende krav er at kirkens bidrag i den politiske debatten må være løsningsorientert. Det er ikke nok å delta som kirke og forstå det som skjer. Kirken må være en aktiv deltaker og forsøke å påvirke og endre det som går i feil retning.⁸²

Han trekker frem at kirken kan bidra med teologisk budskap inn i samfunnsdebatten enten gjennom å «oversette» teologien til et sekulært språk eller ved bruk av et rent teologisk språk. Det siste alternativet karakteriserer han som å være en «distinkt religiøs stemme». Problematikken belyst her er dermed et spørsmål om bruk av «språk eller stemme». «Stemme» innebærer en rent religiøs tilnærming til måten å ytre seg på mens «språk» indikerer at et religiøst budskap «oversettes» slik at det fremføres på en «to-språklig» måte. Fretheim tar selv til orde for «oversatt» to-språklig» formidling ut i offentligheten slik at budskapet fremføres med et språk som kan forstås også av de «uinnvidde» ikke-kristne, samtidig som kirken bruker en klar og inkluderende «stemme».⁸³

Det er et viktig samfunnssteologisk premiss at de teologiske aspektene gjøres tilgjengelig, ikke bare for de «innvidde», men for alle ulike tilhørere i offentligheten. Derfor mener mange at det bør benyttes et sekulært språk selv ved fremføring av religiøst meningsinnhold. Andre har motsatt syn og mener enhver bør kunne argumentere slik de synes er riktig, inklusive religiøse grunner, mens atter andre mener at ikke bare kan religiøst språk benyttes, men bør benyttes. Michal Perry er et eksempel Fretheim trekker frem. Perry representerer konseptet «økumenisk politisk dialog» og mener kirken spesifikt bør gjøre bruk av religiøse symboler, verdier og språk fordi religiøse argumenter da vil kunne bli utfordret og kirken dermed beriket.⁸³

⁸⁰ Fretheim, 2016, s. 37

⁸¹ Eksempelvis BM 24/05 Asyl- og flyktningpolitikken og BM 14/16 Døp av asylsøkere

⁸² Fretheim, 2016, s. 10-11

⁸² Fretheim, 2016, s. VIII ⁸⁹

Fretheim, 2016, s. 114

⁸³ Her viser Fretheim til hhv Nicholas Wolterstoff og Jeffrey Stout i hver sin ende av meningskalaen, 2016, s.

Andre tar snarere til orde for at språket som benyttes i offentligheten bør være sekulært og uten mye referanse til det religiøse eller spirituelle. Samtidig mener de det er mulig å «oversette» kristen tro og språk til en sekulær språkbruk og på denne måten tilføre teologiske aspekter ut i samfunnet. Måte og form krever vilje til selvgranskning fra kirkens side.⁸⁴

Teologien i dagens samfunn kan ikke bare dreie seg om religiøse eller bibelske referanser, ifølge Fretheim. Det må dreie seg om at kirken involverer seg i de sosiale aspektene ved samfunnet og engasjerer seg politisk til å fremme nødvendige samfunnsmessige endringer. Dermed blir deltakelse i den offentlige debatten nødvendig, og med dette også å bringe frem det kristne budskapet. Det er slik samfunnsteologien kan relatere seg til spesifikke temaer, utfordringer og språk innenfor de ulike kontekstene kirken opererer innenfor.⁸⁵ Det er dette spesifikke aspektet ved samfunnsteologien Kim kaller kampen mellom å beholde det kristne særpreget på den ene siden og det å etablere en allmenn plattform for meningsutveksling i offentligheten, på den andre.⁸⁶

Kapittel 4 Metode

For å kunne besvare denne oppgavens problemstilling om forholdet mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023), velger jeg å bruke en kvalitativ metode.

Disse seksten uttalelsene anser jeg for å være representative for bispemøtets uttalelser på feltet. Antallet asylsøkere økte på begynnelsen av 1990-årene på grunn av krigen i det tidligere Jugoslavia og 1993 var et topp år med 12.000 asylsøkere til Norge. Dette gjør 1993 til et interessant år å starte undersøkelsen fordi det krevde særskilte tiltak fra myndighetenes side og dermed reaksjon fra andre aktører, som i tilfellet her, kirken. Bispemøtet har siden da vært mer og mindre aktive på feltet.

Rammen satte jeg derfor frem til 2023 fordi oppgaven da dekker en periode på tretti år som omfatter mange temaer, både av generell karakter om flyktning- og asylpolitikken og mer spesifikt rettet mot for eksempel kirkeasyl, lengeværende asylsøkere og konvertittsaker.

Kim fremhever at det ikke uten videre er lett å fastslå den mest hensiktsmessige metoden innenfor samfunnsteologien. Ulike teologer benytter ulike metoder som igjen illustrerer at ulike metodiske tilnærminger er akseptabelt.⁸⁷ Selv er Kim tilhenger av, og anbefaler, en metode utviklet av John de Gruchy, som viser til en serie samfunnsteologiske teser som blant

⁸⁴ Fretheim, 2016, s. 126

⁸⁵ Fretheim, 2016, s. 155

⁸⁶ Kim, 2011, s. 25

⁸⁷ Kim, 2011, s. 14

annet understreker viktigheten av å henvende seg til offentligheten og samtidig utvikle kirkens indre liv. Momentlisten inneholder trekk som er av betydning når kirken deltar i den offentlige debatten, slik som betydningen av: At kristne verdier som et felles gode presenteres, at det benyttes et forståelig språk også for de som ikke tilhører en kristen tradisjon, at det gjøres en analyse av samfunnspolitiske temaer og tverrfaglighet, at kirken involverer seg til fremme av rettferdighet, at den tar stilling og at den formidler velinformert bibelkunnskap, osv.⁸⁸

Fretheims inngang til samfunnsteologien er tilsvarende, at kirken må se, forstå og tolke aktuelle samfunnsspørsmål, bidra med håp og mulighet til å gjøre en forskjell når den uttaler seg. Dessuten må det være et underliggende krav at kirkens bidrag i den politiske debatten må være løsningsorientert. Det er ikke nok å delta som kirke og forstå det som skjer. Kirken må være en aktiv deltaker og forsøke å påvirke og endre samfunnsutfordringer til det bedre.⁸⁹

Disse momentene harmonerer langt på vei med Kims anførsler som igjen er basert på Gruchy.

Med den valgte problemstillingen analyserer jeg derfor uttalelsene på basis av samfunnsteologisk teori og tar utgangspunkt i språk og begrunnelser med basis i henholdsvis menneskerettighetene og teologisk grunnmateriale hentet fra Bibel, bibeltolkning og kristen tradisjon, som i denne oppgaven også refereres til som «kirkens særpreg».

I den videre gjennomgangen og drøftelsen vil jeg derfor se på spørsmål knyttet til selve måten biskopene fremmer sitt budskap på, med tanke på blant annet: Er språkbruk og begrunnelser

sekulære eller teologiske? Hvilken funksjon har de ulike argumentasjonsformene? Er teologisk argumentasjon gyldig, eventuelt for hvem? Hvordan arter forholdet mellom ulike språkbruk seg? Mister man teologisk innsikt ved bruk av sekulært språk? Siteres det fra Bibelen eller er uttalelsene hovedsakelig «to-språklige» med «oversettelser»? Hvilken funksjon har eventuelt bibeltekstene? Denne type spørsmål vil denne oppgaven søke å finne svar på med analysen som følger i kap. 5 som referansemateriale sammen med samfunnsteologisk teori.

⁸⁸ John de Gruchy, *Public Theology as Christian Witness: Exploring the Genre*, *International Journal of Public Theology* 1/1, 2007, gjengitt i Kim, 2011, s. 16

⁸⁹ Fretheim, 2016, s. VIII

Kapittel 5 Analyse av uttalelser fra Bispemøtet

I det følgende gis en gjennomgang av uttalelser fra Bispemøtet sett i lys av problemstillingen:

Hva er forholdet mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023)?

For å tydeliggjøre uttalelsene fra Bispemøtet i relasjon til problemstillingen, har jeg utarbeidet en matrise som vedlegges. I denne er uttalelsene listet etter utgivelsestidspunkt vertikalt og de samfunnsteologiske spørsmål omtalt i metodekapitlet, er fremstilt horisontalt, herunder spørsmål knyttet til språk og menneskerettslige eller teologiske begrunnelser og betydningen av dette. De vesentligste poengene fra analysen drøftes i relasjon til fagteori i kapittel 6.

Av plasshensyn er ikke uttalelsene kopiert inn som vedlegg til oppgaven, men det er laget liste over uttalelsene i tilknytning til litteraturliste og knyttet en lenke til hver uttalelse (med unntak av BM 24/93 og BM 15/94 som ikke er digitalisert).

5.1 Kirkeasyl BM 24/93

Uttalelsen fra 1993 handler om fenomenet kirkeasyl som oppsto på nytt, både i Norge og andre land på denne tiden når asylsøkere med endelig avslag henvendte seg til kirker og andre trossamfunn for å søke tilflukt mot å bli sendt ut av landet. Biskopene gjør derfor rede for en del prinsipielle spørsmål vedrørende kirkeasyl og gir råd til norske menigheter om hvordan de kan håndtere situasjonen.

Bispemøtet viser at de er innforstått med at bruk av kirkeasyl henger sammen med at visse asylsøkere med endelig avslag og utreisevedtak ser på kirkeasyl som en siste utvei. De forstår også at noen tyr til kirkeasyl enten frykten for forfølgelse er reell eller ikke, selvforskyldt eller uforskyldt. Bispemøtets stillingtagen er tydelig. De forutsetter at kirken har en plikt til å hjelpe mennesker i nød «som ellers kunne havne i en livstruende situasjon». Forutsetningen er samtidig at det må foreligge «en alvorlig trussel», noe det ville være dersom myndighetenes avslag er feil og menneskene det gjelder risikerer forfølgelse ved retur til hjemlandet.

Plikten til å hjelpe, som biskopene anfører, baserer seg i all hovedsak på teologiske begrunnelser, som for eksempel gjennom å vise til at Jesus, i følge Matt 2:13-15, erfarte flyktingens kår sammen med Josef og Maria.⁹⁰ Det ligger også en underliggende henvisning til flyktingkonvensjonen i teksten i det det refereres til «mennesker som opplever seg forfulgt».⁹¹ Rådet overfor menighetene er derfor at menighetene må oppfylle sin kristne plikt og åpne dørene for kirkeasylanter. Effekten vil samtidig kunne være at de redder noens liv ved å gjøre dette og derfor bidrar til oppfyllelse av menneskerettighetenes forbud mot at noen returneres til forfølgelse og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene (non-refoulement prinsippet).

Kirkene blir anbefalt å ta imot mennesker som er redde for forfølgelse og BM minner om at

⁹⁰ BM 24/93, s. 14

⁹¹ BM 24/93, s. 14

«Jesus erfarte flyktingens kår sammen med Josef og Maria».⁹² Referansen er hentet fra Matt

2: 13-23 (uten at denne spesifiseres i uttalelsen) og ligger nært opp til flyktingkonvensjonens beskyttelsesregler samt menneskerettighetserklæringen i form av retten til å søke asyl om man er forfulgt. Avslutningsvis siterer BM profeten Jesajas budskap i 40:29b (heller ikke her angis det spesifikke bibelstedet), hvor profeten sier: «La oss fortsette arbeidet så lenge det er nødvendig i tillit til Ham som gir kraft til den trette og styrke til den som ingen krefter har», og fortsetter med en anmodning om å gå i «forbønn for vår angstfylte verden og særlig be om fred og forsoning mellom folk og nasjoner...».⁹³ Bispemøtet forutsetter at sivile myndigheter ikke griper inn mot kirkelig praksis.

Det kan stilles spørsmål ved om biskopene helt forstår hva kirkeasyl innebærer sivilrettslig når de hevder at når «menigheter lar mennesker få opphold i kirker, også om de på denne måten prøver å unnsnippe vedtak fattet av lovlige myndigheter, er det derfor ikke utslag av «sivil ulydighet» eller noe forsøk på å overprøve vedkommende myndigheters vedtak». Sett med sekulære myndigheters øyne vil praksis med kirkeasyl kunne oppfattes som sivil ulydighet. Likevel, fra begynnelsen av 90-tallet og frem til nåtid har justismyndigheter respektert kirken som «et hellig rom». Politiet har ikke pågrepet kirkeasylanter med tvang etter at daværende justisminister Anne Holt utstedte instruks til politiet om ikke å gå inn i kirkene i 1993. Politiet har imidlertid arrestert kirkeasylanter rett utenfor kirken og i 2018 brøt politiet seg inn og hentet ut en familie som oppholdt seg i et frikirkelig forsamlingslokale på Fitjar. Med dette ble det stilt spørsmål ved «om det gjøres forskjell på kirkebygg/forsamlingslokaler tilknyttet DNK og tilsvarende tilknyttet andre trossamfunn».⁹⁴

Biskopene viser til «asylretten» som et kjent fenomen både fra GT og andre kulturer. Med «asylrett» menes rett til å oppholde seg i kirkerommet som beskrives som «hellig område». Denne rettigheten gjelder for «mennesker som opplever seg forfulgt og i livsfare». Dette må forstås som at det utløses en kristen plikt til å hjelpe. Henvisningene til Bibelen som er omtalt ovenfor til den hellige families flukt til Egypt og profeten Jesajas budskap viser dette. Samtidig går det an å se samme appell i et sekulært lys og mene mennesker som frykter for sitt liv uansett må hjelpes ut fra et humanistisk sinnelag.

Formuleringene om forfølgelse og livsfare ligger forøvrig nært opp til flyktingkonvensjonens og andre menneskerettslige formuleringer i språk og innhold selv om dette ikke sies eksplisitt. «Kirkeasylrett» er uansett ikke en «asylrett» i folkerettslig forstand. Etter folkerettslig sedvane, opprinnelig basert på Menneskerettighetserklæringens artikkel 14, har flyktinger rett til å søke asyl, men ikke nødvendigvis få innvilget søknaden. Biskopene er oppmerksomme på dette og fremhever at «kirkeasylretten» ikke er en del av lovverket, men likevel gjelder fordi «kirken oppfattes som et sted som er viet og overgitt Gud og hvor Gud alene er Herre». Begrunnelsen for «kirkeasylretten» gis med andre ord ved hjelp av en teologisk henvisning til kirkelig tradisjon og en «allment akseptert respekt for det hellige».

⁹² BM 24/93, s. 14

⁹³ BM 24/93, s. 16

⁹⁴ Saksprotokoll Bispemøtets arbeidsutvalg saksnr. 13/18 «situasjonen rundt kirkeasyl»

Uttalelsen føres i et sekulært språk og inneholder flere implisitte referanser til menneskerettighetene. Dette er samtidig en uttalelse med flere innslag av teologisk språk og begrunnelse for «kirkeasylretten», både gjennom bruk av bibelsitater, tolkninger, gjengivelse av bibelhistorie og ved henvisning til kirkelig tradisjon. Dermed vil jeg karakterisere uttalelsen som «to-språklig». Samtidig ivaretas kirkens spesifikke teologiske mandat.

Hovedløsningen, slik den ble formulert i 1993, er å bistå mennesker som opplever «alvorlig trussel» ved å åpne dørene til kirken og anmode myndighetene om å respektere kirkerommet som «et sted som er viet og overgitt Gud og hvor Gud alene er herre, et sted bortenfor myndighetenes maktsfære». Det baserer seg på den kristne plikten kirken har til å hjelpe mennesker i nød, åpne kirkedørene og be om respekt for «det hellige rom».

Biskopenes overtalelsesevne påvirket justisministeren til å instruere politiet til ikke å foreta pågrep inne i kirkerommet i etter at DNK og myndighetene inngikk en avtale samme år om at kirkeasylantene skulle forlate kirkene og få ny behandling av sine søknader. I noen tilfeller har langvarig kirkeasyl ført til omgjøring av negative vedtak.⁹⁵

5.2 Flyktninger i Norge BM 15/94

Det er interessante likhetstrekk mellom uttalelsen referert til ovenfor (BM 24/93) og denne som kom året etter. Begge refererer til flyktningkonvensjonens forfølgelsesbegrep på en indirekte måte. I BM 15/94 sies det «Kirken vil understreke den forpliktelsen vi har til å gi beskyttelse til enkeltmennesker som er utsatt for forfølgelse og overgrep»⁹⁶ og fortsetter med en understrekning av at dette må ingen rokke ved.

Et annet likhetstrekk er at BM bruker et bestemt bibelsitat: «Den Herre som sa «jeg var fremmed, og dere tok imot meg»,⁹⁷ men uten spesifikk henvisning til Matt 25:35. I forlengelse av bibelsitatet sier biskopene at dette «forplikter oss til å møte flyktningene med omsorg og solidaritet».⁹⁸ Derfor er dagens flyktningstrøm en prøve på hvor dypt vi som nasjon er forankret i vår «kristne kulturarv». Uttalelsen avsluttes slik: «Det er vårt håp at flyktningutfordringen fortsatt vil bringe fram de beste verdier i det norske folk».⁹⁹

Uttalelsen er «to-språklig» og tydelig. De fleste budskapene formidles gjennom et ensidig sekulært språk, men når BM uttrykker sitt håp om «flyktningutfordringen fortsatt vil bringe fram de beste verdier i det norske folk», peker biskopene på vår «kristne kulturarv»¹⁰⁰ og Matt 25:35, uten å angi referanse. Det henvises til menneskerettighetene i en indirekte form som for eksempel når det står: «forpliktelsen vi har til å gi beskyttelse til enkeltmennesker

⁹⁵ Ann-Magrit Austenå, «Menighetenes utfordringer i møte med kirkeasylanter» i Stålsett, Gunnes og Ims (red.): Kirkeasyl – hva nå?, Verbum, 2025

⁹⁶ BM 15/94, s. 41

⁹⁷ BM 15/94, s. 42

⁹⁸ BM 15/94, s. 42

⁹⁹ BM 15/94, s. 42

¹⁰⁰ BM 15/94, s. 42

som er utsatt for forfølgelse og overgrep».¹⁰¹ Samtidig føyer det teologiske budskapet seg naturlig inn i teksten. Bibelsitatet understreker biskopenes teologiske profil og budskap.

Det vises dessuten til «vår kristne kulturarv» og at flyktningstrømmen er en prøve på hvor dypt Norge er forankret i denne kulturarven. Uttrykket «kristen kulturarv» samsvarer med Grunnlovens nåværende formåls- og verdiparagraf,¹⁰² og er ment å treffe både den kristne del av samfunnet så vel som det sekulære som felles kulturarv gjennom 1000 år.

Oppsummert inneholder uttalelse 15/94 en klar oppfordring til solidaritet og er tydelig på at Norge, som et av verdens rikeste land, må kunne bruke mer ressurser på flyktninger og ta imot flere til Norge. Det blir dessuten pekt på at det er de fattige landene som bærer den største kostnaden i å ta imot og hjelpe mennesker på flukt. Denne type tankegang kan man si er forankret innen den kristne kulturarven og sånn sett er den representativ for kristen tankegang. Men det er samtidig et etisk verdigrunnlag om solidaritet som både kristne og ikke-kristne vil kunne være enig i.

Biskopene treffer tydelig og rett inn i den politiske og samfunnsutfordrende kjernen av hva internasjonale forpliktelser krever med hensyn til å ta imot og gi beskyttelse til flyktninger som risikerer forfølgelse. Samtidig er den løsningsorientert og viser for eksempel til at det bør arbeides videre i diskusjonen om hvem som skal få midlertidig beskyttelse eller kollektiv beskyttelse.¹⁰³ Tilsvarende oppfordrer biskopene til «økt samarbeid mellom landene og en ensartet praksis ved behandling av asylsøknader».¹⁰⁴

5.3 Menneskerettighetserklæringen BM 03/98

Uttalelsen viser eksplisitt til Menneskerettighetserklæringen § 18 om trosfrihet som «innebærer at religiøse minoriteter i Norge og i andre land som omfattes av denne erklæringen, skal være sikret mot enhver form for diskriminering og forfølgelse på grunn av sin tro». Alle har rett til «tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet».¹⁰⁵

Det vises til erfaringer fra land med overveiende muslimsk befolkning hvor det foregår overgrep. Særlig dreier det seg om forfølgelse av personer som har konvertert fra islam til kristendommen, men også andre minoriteter.

Bispemøtet oppfordrer norske myndigheter til å følge med på overgrep mot religiøse minoriteter og bidra til å reise «en internasjonal politisk opinion».¹¹³ Samtidig ber de

¹⁰¹ BM 15/94, s. 41

¹⁰² Paragraf 2, vedtatt i 2012

¹⁰³ BM 15/94, s. 41

¹⁰⁴ BM 15/94, s. 41

¹⁰⁵ Fra menneskerettighetserklæringen artikkel 18, jf. BM 03/98, s. 1 ¹¹³ BM 03/98, s. 2

myndighetene være oppmerksom på asylsøkere i Norge som risikerer forfølgelse på bakgrunn av tro.

Overfor menighetene anmoder BM om at de skal rette fokus mot forfølgelse av religiøse minoriteter og be for mennesker som verden over blir forfulgt for sin tros skyld.

Språk og begrunnelse er gjennomgående holdt i sekulær språkbruk, men de oppfordrer til bønn for alle som forfølges på bakgrunn av tro. Det viser at avsenderen er kirken som ved dette samtidig ivaretar sitt teologiske mandat. På generell basis og med utgangspunkt i Menneskerettighetserklæringen, retter BM fokus mot religiøs forfølgelse, internasjonalt og nasjonalt. I tillegg rettes fokus spesifikt på forfølgelse på bakgrunn av konvertering fra islam til kristendom.

5.4 Kirkeasylsaken BM 19C/98

I 1998 drøftet BM kirkeasylsaken på ny. Mellomkirkelig Råd hadde publisert en egen veiledning til menighetene. Mens biskopene på sin side, mente det var grunn til å presisere, akkurat som fem år tidligere (BM 24/93), at kirkeasyl som sådan ikke er en institusjon det kan lages et fast regelverk for. Hver individuell situasjon må håndteres for seg. Situasjonen oppstår når noen oppsøker kirkerommet for å få «beskyttelse». Her nevnes derimot ikke eksplisitt slik det ble gjort tidligere, at kirkerommet er et «hellig rom». Men BM sier «respekten for kirkerom og kirkefred» gjør at «kirkeasyl ikke må utnyttes som et redskap i en politisk kamp».¹⁰⁶

Ikke desto mindre, må kirken være «de svakes talsmann». Når det gjelder mennesker på flukt må kirken dessuten kreve en human flyktningpolitikk.

Biskopene presiserer at i og med at myndighetene har bestemt at politiet ikke skal hente asylanter ut, så må også myndighetene bidra til å finne en løsning med begrunnelsen at myndighetene har «lagt til rette for at mennesker som føler seg truet, og at de derfor søker tilflukt i kirker».

Uttalelsen føres gjennomgående i et sekulært språk, men henvisningene gjøres implisitt både til menneskerettigheter, kristen tradisjon og bibelens nestekjærlighetsbudskap. Det vises til «mennesker på flukt», krav om en «human flyktningpolitikk», kirken som «de svakes talsmann» og «respekten for kirkerom og kirkefred». I tråd med allmenn forståelse av menneskerettighetene krever BM at asylsakene må gis en «rask og rettferdig» behandling.¹⁰⁷ Med dette oppfyller BM både sitt menneskerettslige og kirkelige mandat.

Et nytt element i denne uttalelsen som ikke fremgår like tydelig i foregående uttalelser om kirkeasyl, er henvisningen til at kirkeasyl ikke må utnyttes som et «redskap i politisk kamp». Dette fordi politisk okkupasjon vil forstyrre respekten for «kirkerommet og kirkefreden» og

¹⁰⁶ BM 19C/98, s. 1

¹⁰⁷ BM 19C/98, s. 2

da vil kirkeasylet ikke lenger kunne være et «trygt tilfluktssted for mennesker i en kritisk livssituasjon».¹⁰⁸

5.5 Felles ansvar for innvandrere og flyktninger BM 03/99

Denne uttalelsen fra slutten av 90-tallet tar opp en rekke forhold og peker innledningsvis på de store samfunnsmessige forandringene som har skjedd, som påvirker folks holdninger til flyktning- og asylspørsmål både nasjonalt og internasjonalt. Her henvender BM seg først til regjeringen og foreslår at det nedsettes en bredt sammensatt kommisjon for å gjennomgå alle sider ved norsk flyktning- og asylpolitikk hvor helhetsperspektivet ivaretas ut fra et «kristent og humanistisk menneskesyn»¹⁰⁹ hvor kirken, med sin erfaring og innsikt, er deltaker. Videre viser BM til de folkerettslige menneskerettighetsinstrumentene som forpliktende mål og standard for egen lovgivning og praksis.

Uttalelsen retter seg etter dette direkte til menighetene hvor biskopene minner om at «kirken er kalt til å følge Kristus i tjeneste for medmennesker, i møte med andre mennesker som

trenger hjelp...»¹¹⁰ og at de da «må vise Kristi sinnelag i praktiske handlinger, slik situasjonen krever».¹¹¹ Videre viser de til at de, i forbindelse med feiringen av 2000-års jubileet for Jesu fødsel, i troen på «den treenige Gud» deler en visjon om en mer «menneskelig verden, om større respekt for helheten og sammenhengen i skaperverket,...», osv.¹¹²

Mye av innholdet føres i et sekulært språk, men det presiseres at BM finner det nødvendig å vurdere innvandrings-, flyktning- og asylpolitikken nærmere og da i lys av sitt «kristne og humanistiske verdigrunnlag».¹¹³ Dette fordi de ut fra sin kristne tro er «forpliktet på et menneskesyn preget av respekt for alle medmennesker, uansett etnisk tilhørighet og hudfarge».¹¹⁴ De sier også at «kristen etikk» krever et engasjement «for rettferdighet og frihet for alle mennesker»¹¹⁵ og henviser til at Bibelen forplikter til omsorg og vern overfor de som kommer fra andre land. Dessuten minner de menighetene både om Jesu oppfordring til nestekjærlighet¹¹⁶ og siterer fra Matt 25:35 (uten å angi spesifikk referanse). Bispemøtet takker menighetene ved å si at engasjementet er der «for at Kristus skal gjenkjennes i vårt møte med medmennesker og hilser med sitat fra Luk 4: 18-19 med Jesu ord fra hans første preken i Nasaret.¹¹⁷

¹⁰⁸ BM 19C/98, s. 2

¹⁰⁹ BM 03/99, s. 1

¹¹⁰ BM 03/99, s. 1

¹¹¹ BM 03/99, s. 1

¹¹² BM 03/99, s. 1

¹¹³ BM 03/99, s. 3

¹¹⁴ BM 03/99, s. 3

¹¹⁵ BM 03/99, s. 3

¹¹⁶ BM 03/99, s. 3

¹¹⁷ BM, 03/99, s. 5

Uttalelsen retter seg både til regjeringen og til menighetene. Språk og begrunnelser er «tospråklige», både sekulære og teologiske.

På grunn av store «samfunnsmessige endringer» tar BM opp spørsmål knyttet til flyktninger og innvandrere på nytt, ikke minst på grunn av de mange sakene i tilknytning til kirkeasyl. En konkret løsning de peker på er å be om at det nedsettes en bredt sammensatt kommisjon for å gjennomgå alle sider ved norsk flyktning- og asylpolitikk som ivaretar et «kristent og humanistisk menneskesyn».¹¹⁸ Biskopene henviser til folkerettslige menneskerettighetsinstrumenter som forpliktende mål og standard. Både løsningene biskopene peker på og de mange problematiske og ulike sidene ved flyktning- og asylpolitikken i denne uttalelsen, bærer preg av at BM ønsker å bidra til å komme videre i samfunnsdiskusjonen på dette feltet. Gjennomgangen viser god forståelse for de aktuelle problemstillingene og både bruken av menneskerettighetene og henvisningene til kirkens bibelske innhold, ivaretar biskopene grunnleggende mandat.

5.6 Kirkeasyl BM 33/2001

Innholdsmessig understreker biskopene her betydningen av at det føres en «human flyktningpolitikk og en rask og rettferdig behandling». Underforstått er dette å be om at menneskerettighetene følges.

Bakgrunnen for spørsmålene som tas opp begrunnes hovedsakelig ut fra en etisk tilnærming. De viser til at Utlendingsnemnda (UNE) kun behandler 10% av klagesakene i nemndmøter hvilket vil si det samme som at 90% av sakene avgjøres av én nemndleder alene. Slik saksbehandling mener biskopene ikke er «tilstrekkelig tillitskapende».

De påpeker videre at saksbehandlingen av kirkeasylanters asylsaker ser ut til å bli nedprioritert, noe de sier fører til store belastninger for menneskene det angår. Derfor ber Bispemøtet om endring og oppfordrer myndighetene til å gå i dialog med kirkeasylantene med tanke på å finne løsninger. Biskopene er tydelig kritiske til UNEs praksis. Indirekte henvises det til menneskerettighetene, men uttalelsen begrunnes først og fremst ut fra etiske overveielser.

Språket er gjennomgående sekulært i uttalelsen og inneholder en indirekte henvisning til menneskerettigheter. Samtidig vises det til tidligere uttalelser, BM 24/93 og 19C/98, uttalelser om kirkeasyl som er omtalt ovenfor som inneholder både teologisk språk og teologiske begrunnelser, slik at det spesifikt teologiske særpreg ivaretas gjennom henvisning, men ikke direkte som en del av denne spesifikke uttalelsen.

¹¹⁸ Begrepsparet «kristen og humanistisk» ble tatt inn i Grunnloven (Grl) nye § 2 i 2012. I min forståelse kan man legge samme forståelse til grunn av henvisningen her i 1999 som tanken bak ordlyden i Grl. Det er snakk om en arv tuftet på kristne verdier og kultur gjennom en tusenårig historie. Henvisningen er innholdsmessig både kristent og sekulær.

5.7 Etske sider ved asyl- og flyktningpolitikken BM 35/04

Bispemøtet uroer seg for de etiske sidene ved norsk asyl- og flyktningpolitikk, ikke minst når det gjelder ikke-returerbare asylanter og særlig barn når disse må forlate asylmottakene etter endelig avslag. Med dette mener BM barna mister all trygghet og at det behøves en ny gjennomgang av «dei etiske premissane for asyl- og flyktningpolitikken».¹¹⁹ De markerer at kirken vil medvirke til en slik prosess.

Det fremgår vidare at regjeringen ønsker å få ned antall asylsøkere som kommer til Norge, noe biskopene parerer ved å vise til den folkerettslig forankrede «asylretten» som en «menneskerett for mennesker på flukt» som ikke kan «kvantifiserast».¹²⁰ Dette stemmer med den folkerettslige forståelsen av spørsmålet. Enhver har rett til å søke asyl, men det er ikke det samme som å få asyl.¹²¹ En søknad må behandles av et land, om så bare et land. Det følger blant annet av flyktningkonvensjonen som ellers ville vært meningsløs. På europeisk basis følger det også av et EU-regelverk som Norge har bundet seg til.¹²²

Biskopene uttaler seg dessuten om at de, etter å ha blitt kritisert av UNE for sitt engasjement i flyktningsaker, har bestemt de vil se på flyktning- og asylpolitikken i en bredere sammenheng og etablere et nasjonalt økumenisk nettverk for å utveksle kompetanse og engasjement. Utlendingsnemnda kritiserte biskopene for deres engasjement i asyl- og flyktningsaker gjennom et brev datert 06.01.04. Bispemøtet sa seg uenig i kritikken og hevdet de «ser det som sin rett og plikt å ta til orde når det er fare for at menneskeverdet krenkes og den alminnelige rettsfølelse settes til side» (BM 07/04). Samtidig var BM positivt innstilt til å gå i dialog med UNE.

Bispemøtet ber Mellomkirkelig råd (MKR) utarbeide en «kvitbok» som blant annet dokumenterer viktige problemstillinger og «drøftar dei etiske premissane for asyl- og flyktningpolitikken».¹²³ Hvitboken ble realisert og sak om den behandlet på Kirkemøtet i 2005 hvor den ble vedtatt som et kirkelig ressursdokument¹²⁴ som klargjør «grunnlaget for kirkens engasjement i slike saker». Det er et tydelig tegn på at biskopene er løsningsorienterte gjennom blant annet kompetanseoppbygging. De er samtidig interessert i å ta imot utlendingsmyndighetenes invitasjon til dialog.

¹¹⁹ BM 35/04, s. 1

¹²⁰ BM 35/04, s. 26

¹²¹ Øyen, 2022, s. 175

¹²² Det såkalte Dublin-samarbeidet som baserer seg på Dublin forordningen (EC No 2725/2000), se Vevstad & Schultz, 2022, s. 407

¹²³ BM 35/04, s. 1

¹²⁴ MKR, «Når så vi deg fremmed og tok imot deg?» Kirkelig ressursdokument om asyl- og flyktningpolitikk, ed vedtak fra Kirkemøtet 2005 og Kirkemøtekomiteens merknader til saken, desember 2005

5.8 Det handler om menneskeverd BM 19/11

Uttalelse BM 19/11 innledes med at det 21. århundre er et «migrasjonens århundre» i en global verden hvor mange flytter på seg. Derfor er det viktig med et lovverk som ivaretar migranters interesser. Bispemøtet ber derfor norske myndigheter ratifisere FN-konvensjonen om migranters rettigheter som er en direkte referanse til menneskerettigheter. Det generelle migrasjonsområdet faller utenfor denne oppgaven, men det bør likevel nevnes at ratifikasjonen lar vente på seg fordi vestlige land ikke ønsker å binde seg til å gi migranter så vide rettigheter som konvensjonen byr på, bl.a. med hensyn til familiegjenforening.

Bispemøtet er opptatt av at det finns en «voksende underklasse av rettsløse og rettighetsløse mennesker»¹²⁵ i samfunnet. De viser til at dette handler om «menneskeverd» og at «kristne og humanistiske verdier»¹²⁶ vektlegger alle menneskers rettigheter og likeverd, uavhengig av legal status». Derfor anmoder biskopene myndighetene om å finne en «humanitær løsning». De ber ikke om et generelt amnesti. De ber om en løsning for dem som har levd lenge som papirløse i en fastlåst situasjon.

Bispemøtet påpeker at dagens politikk knyttet til papirløse ikke løser utfordringene og viser til at de lever «uten rettssikkerhet og grunnleggende rettigheter».¹²⁷ Biskopene sier dessuten at det går en grense for hvor lenge mennesker kan leve rettsløst før humanitære hensyn tilsier at myndighetene har et menneskerettslig ansvar. Særlig barns situasjon trekkes frem, med henvisning til barnekonvensjonen. Derfor ber BM myndighetene klargjøre innholdet i barnekonvensjonens bestemmelse om «hensynet til barnets beste»¹²⁸ sett opp mot utlendingslovens bestemmelse om at det kan tas «innvandringsregulerende hensyn».¹²⁹

Språket er sekulært, men initiativet begrunnes, i tillegg til menneskerettighetene og humanitære hensyn også med «kristne og humanistiske verdier». Det vises også til «humanitære hensyn», som er rettslig forankret i utlendingsloven selv om dette ikke sies direkte.¹³⁰

Uttalelsen viser eksplisitt til menneskerettighetene og barnekonvensjonen. Bispemøtet stiller til og med spørsmål ved om myndighetene kan bli stilt «menneskerettslig ansvarlig»¹³¹ for mangel på å finne en løsning for lengeværende papirløse.¹³² I den forbindelse viser BM til

¹²⁵ BM 19/11, s. 1

¹²⁶ BM 19/11, s. 1

¹²⁷ BM 19/11, s. 1

¹²⁸ Artikkel 3

¹²⁹ Utlendingslovens § 38

¹³⁰ BM 19/11 jf. utlendingslovens § 38

¹³¹ BM 19/11, s. 1

¹³² I en sak fra 1994 hvor et utvisningsvedtak ikke lot seg gjennomføre på grunn av uklar identitet, uttalte Sivilombudsmannen at tidsmomentet i seg selv kan komme til å utgjøre et brudd på artikkel 3 EMK, dersom den fastlåste situasjonen vedvarer i lengre tid, fra Utlendingsdirektoratet, Rapport fra arbeidsgruppe 10 april 2003, s. 5

Utlendingsdirektoratets (UDI) sitt initiativ fra 2003 om å regularisere papirløse som har vært i Norge over lang tid. Forslaget ble aldri tatt til følge av justismyndighetene.¹³³ Bispemøtet finner det likevel nødvendig å presisere at de ikke mener alle asylsøkere skal få opphold. Det ville undergrave både loven og asylinstituttet. Men BM ønsker å finne «pragmatiske politiske løsninger» når «menneskeverdet krenkes». Uttalelsen treffer i kjernen av et alvorlig og komplekst utlendingsfelt og løsningene de foreslår er mulige etter lovverket (utlendingsloven). Mulighet til å gi oppholdstillatelse av humanitære grunner er noe utlendingsmyndighetene i liten grad benytter seg av.

Uttalelsen er sekulær i språket, men viser til både kristne og humanistiske verdier selv om det spesifikt kristne budskapet er mer dempet i BM 19/11. Det menneskerettslige aspektet er derimot sterkt fremhevet og det er særlig interessant at det stilles spørsmål ved om myndighetene kan komme til å bli stilt menneskerettslig ansvarlig for den mangelfulle håndteringen av papirløses situasjon. Det nevnes ikke konkret, men det er nærliggende å tenke på EMK artikkel 3 som bestemmer at ingen skal utsettes for tortur, nedverdiggende og umenneskelig behandling.

5.9 Asyl- og retursaker BM 14/12

Når BMs uttalelse om asyl- og retursaker (BM 014/12), inneholder en implisitt referanse til non-refoulement prinsippet om ikke retur til områder hvor liv og sikkerhet er i fare. Biskopene sier de «forventer at Regjeringen»¹³⁴ ikke inngår returavtaler med totalitære diktaturer, i dette tilfellet Etiopia. Begrunnelse for initiativet er at sikkerhet ved retur er usikkert fordi mange utsettes for regelmessige brudd på elementære menneskerettigheter. Biskopene påpeker at returpolitikken handler om samfunnets «moralske troverdighet og medmenneskelighet».¹³⁵ I samme ånd støtter biskopene et krav om å gi arbeidstillatelse til papirløse så de kan klare seg og leve med en viss verdighet, i påvente av en løsning.

Biskopene sier det er humanitært uakseptabelt å returnere barn som har bodd i Norge i mange år og de forventer at den varslede stortingsmeldingen «Barn på flukt»¹³⁶ fastslår at hensynet til barnets beste skal veie tyngre enn innvandringsregulerende hensyn (jf. uttalelse 19/11 som tar opp samme problemstilling).

I uttalelsen tar biskopene også opp betydningen av at regjeringen gir en faglig rolle til religiøse institusjoner, og konstaterer samtidig at regjeringen og utlendingsmyndighetene «overser en rekke kirkelige uttalelser om det uholdbare i å returnere mennesker som har

konvertert til kristen tro til land der konvertering medfører risiko». Derfor er rettssikkerheten ikke «tilfredsstillende».¹³⁷

¹³³ Utlendingsdirektoratet, Rapport fra arbeidsgruppe i Utlendingsdirektoratet, 10 april 2003, s. 6

¹³⁴ BM 14/12, s. 1

¹³⁵ BM 14/12, s. 2

¹³⁶ Meld. St 27 (2011-2112) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-27-2011-2012/id684767/?ch=1>

¹³⁷ BM 14/12, s. 2

Språket er sekulært. Biskopene tar opp spørsmål knyttet til retur og lengeværende asylsøkere og begrunner sitt engasjement i menneskerettigheter, særlig barnekonvensjonen og humanitære hensyn. De forutsetter at hensynet til barnets beste trumfer innvandringsregulerende hensyn i den ventede stortingsmeldingen. Bispemøtet ber om løsninger og viser til UDIs forslag fra 2003 om å gi lengeværende en form for status. Uttalelsen viser god forståelse av politikkområdet, tydelig stillingtaken og er løsningsorientert. Henvisninger til menneskerettigheter i BM 14/12 er tydelige, mens referanser til teologi er dempet. Slik uttalelsen er formulert med å vise til samfunnets «moralske troverdighet og medmenneskelighet»,¹³⁸ peker vel så mye i sekulær retning som teologisk.

5.10 Å tro er en menneskerett BM 042/12

I 2012 vedtok BM en ny uttalelse med direkte referanse til FNs menneskerettighetserklæring artikkel 18 (tilsvarende BM 03/98 som er omtalt ovenfor). Med dette konstaterer de også her at «store deler av verdens befolkning bor i land der trosfriheten er kraftig begrenset»¹³⁹ og at dette medfører forfølgelse og ydmykelse av mange som tilhører tros- og livssynsminoriteter.

Det gjøres en implisitt referanse til flyktningkonvensjonen i det uttalelsen viser til kirkens arbeid for personer som opplever forfølgelse og undertrykkelse på bakgrunn av sin kristne tilhørighet og føyer seg dermed inn som et av forfølgelseskriteriene i flyktningkonvensjonen.¹⁴⁰

Bispemøtet fremhever at det lenge har vært vanskelig å få satt trosfrihet på regjeringens politiske agenda. Nye signaler fra utenriksministeren ønskes velkommen når han sier «at kampen mot forfølgelse og diskriminering av mennesker for deres tro og livssyn står sentralt i norsk utenrikspolitikk, utviklingspolitikk og i vår menneskerettighetspolitikk».¹⁴¹ Han har også vist til at innsatsen for tros- og livssynsminoriteter må intensiveres i det menneskerettigheter er knyttet til enkeltindividers rettigheter. Dette er bra når det gjelder Norges utenrikspolitiske engasjement, men BM viser til at de likevel er kjent med saker som viser utlendingsmyndighetenes mangel på «respekt og forståelse for troskonvertitter og deres spesielle sårbarhet» i Norge, en implisitt henvisning til non-refoulement prinsippet samtidig med en kraftig kritikk av utlendingsmyndighetene.¹⁴²

Språket er gjennomgående sekulært, og uttalelsen er hovedsakelig menneskerettslig begrunnet. Bispemøtet er deltaker i «kampen mot forfølgelse og diskriminering av mennesker for deres tro og livssyn». Selv om de mener det er vanskelig å få spørsmålet på regjeringens agenda, er de fornøyd med at utenriksministeren bekrefter at spørsmålene er av viktighet i norsk utenrikspolitikk. Bispemøtet viser inngående forståelse for politikkområdet og tar igjen

¹³⁸ BM 14/12, s. 2

¹³⁹ BM 042/12, s. 17

¹⁴⁰ Artikkel 1A

¹⁴¹ BM 042/12, s. 17

¹⁴² BM 042/12, s. 18

opp konvertittspørsmålet og mener utlendingsmyndighetene mangler «respekt og forståelse for troskonvertitter».

5.11 Trosfrihet og behandlingen av konvertitter BM 5/14

Uttalelse BM 5/14 BM henviser eksplisitt til trosfrihet som en «grunnleggende menneskerett»¹⁴³ forankret i Menneskerettighetserklæringen artikkel 18. I denne uttalelsen føyer biskopene til også andre menneskerettighetsinstrumenter som har kommet til senere, både FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK).

Det er særlig problemer knyttet til lengeværende asylsøkere og konvertittsaker som tas opp, samt det faktum at kirkens vurderinger av konvertitters tro overprøves av myndighetene. Til dette siste, mener biskopene at myndighetene tilsidesetter konvertitters tro og viser manglende forståelse for hva religiøs tro er generelt og kristen tro spesielt.

De fremhever blant annet at en troende må ha mulighet til å misjonere og bære vitnesbyrd slik det har vært gjort siden kristendommens begynnelse. I denne sammenheng viser de til Matt 28: 19-20 (misjonsbefalingen). Dette er et eksempel på et teologisk/bibelsk argument BM retter direkte til myndighetene. Det står i kontrast til myndighetenes oppfatning av at en konvertitt kan være diskret og ikke trenger være åpenlys om sin tro. Biskopene er på linje med UNHCR og gjeldende flyktningrettslig forståelse.¹⁴⁴ Det betyr at norske myndigheters holdning er at «den troende tvinges enten til et liv med forskjellige former for forfølgelse eller et liv i fornektelse og fortielse ofte preget av frykt og fornedrelse».¹⁴⁵ Overgrepene biskopene kjenner til gjelder særlig de som har konvertert fra islam til kristendom.

Bispemøtet fremhever at det først og fremst er kirken som har kompetanse på dette området og ber om «at slik forståelse legges til grunn ved vurdering av tro»,¹⁴⁶ men opplever likevel at kirkens vurderinger settes til side.

Bispemøtet begrunner sitt anliggende i at de mener myndighetenes vurderinger bidrar til å sette menneskers liv og sikkerhet i fare, og sier de «kjenner til enkeltskjebner hvor returnerte konvertitter er blitt utsatt for tortur».¹⁴⁷ Et klart brudd på folkerettens non-refoulement prinsipp.

Bispemøtet gir honnør til den sittende regjering (regjeringen Solberg), som i Sundvollenerklæringen (2013) vier trostemaet spesiell oppmerksomhet. Ifølge erklæringen skulle regjeringen utrede beskyttelsespraksis basert på religion og tilhørighet til en sosial gruppe, som begge er kriterier nedfelt i flyktningkonvensjonens forfølgelsesbegrep. Også UNHCRs retningslinjer og EUs statusdirektiv i forhold til disse kriteriene skulle utredes. Etter

¹⁴³ BM 5/14, s. 1

¹⁴⁴ UNHCR presiserer forøvrig, basert på prinsippet om trosfrihet og forståelsen av flyktningkonvensjonen, at myndigheter ikke kan forutsette at en person holder lav profil og skjuler sin tro for å unngå forfølgelse i hjemlandet. Det samme gjelder religiøse handlinger. Det kan heller ikke forventes at man for eksempel unnlater å misjonere eller at all religionsutøvelse må skje privat, se Øyen, 2022, s. 224

¹⁴⁵ BM 5/14, s. 2

¹⁴⁶ BM 5/14, s. 1

¹⁴⁷ BM 5/14, s. 2

BM's syn kunne dette ha en positiv virkning i konvertittsaker. FNs Høykommissær for flyktningers

retningslinjer anerkjenner religiøs tro som «så fundamentalt for mennesket at man ikke kan tvinges til å skjule, endre eller gi avkall på den for å unngå forfølgelse».

Biskopene uttrykker bekymring for mangel på oppfølging og forventning om at konvertitters trosintegritet blir respektert ved at sakene stilles i bero mens utredningsarbeidet ferdigstilles. De viser til at de er kjent med at troskonvertitter fortsatt tvangsutsendes, og at for noen har dette hatt dramatiske konsekvenser. Hvis utlendingsmyndighetene sender personer tilbake til forfølgelse, er dette i strid med flyktningkonvensjonenes viktigste beskyttelsesprinsipp, nonrefoulement prinsippet.

Uttalelsen om tro og konvertitter føres gjennomgående i et sekulært språk. Tematikken har sitt fundament i bibeltekster og tradisjon hvilket også preger begrunnelsene. Det politiske innholdet er klart forstått og anmodningene for å finne løsninger likeså.

BM 5/14 må sees i sammenheng også med BM 42/12 (Å tro er en menneskerettighet) og BM 14/12 (Om håndtering av asyl- og retursaker), BM 14/12 (Håndtering av asyl og retursaker) samt 37/14 (Urovekkende tvangsutsendelser).

5.12 Urovekkende tvangsutsendelser BM 37/14

Situasjonen for lengeværende asylsøkerbarn og tvangsutsendelse tas opp i BM 37/14. Etter Sundvollen-erklæringen (2013), forventet biskopene at det ville komme en regelendring, men konstaterer at det i stedet foregår en intensivering av tvangsutsendelser. De er opptatt av at dette må stoppes og viser som et minstekrav til at familier med lengeværende barn må få en «oppdatert vurdering av sakene sine, i lys av hensynet til «barnets beste» i henhold til barnekonvensjonen.

Bispemøtet tar til orde for at retur av lengeværende barn bryter med barnekonvensjonen. Innvandringspolitiske hensyn trumfer fortsatt konvensjonens bestemmelse om hensynet til barnets beste som etter barnekonvensjonen er et grunnleggende hensyn. Formuleringen «grunnleggende hensyn», slik det er formulert både i barnekonvensjonen og utlendingsloven forstås i norsk praksis bare som ett av flere hensyn.¹⁴⁸ Språket er sekulært og menneskerettslig begrunnet.

¹⁴⁸ Barnekonvensjonen artikkel 3 jf. utlendingsloven § 38.

5.13 Nestekjærlighet og gjestfrihet BM 26/15

Uttalelsen stammer fra det året hele Europa opplevde det som ble karakterisert som en stor «flyktningkrise» og opptrådte deretter med stengte grenser, piggråd, avvisninger og tilbakesendelser.

Biskopene viser til at Norge og hele Europa blir testet på styrken i våre verdier om alle menneskers verdighet, og at vi utfordres til å være et land som viser «barmhjertighet, nestekjærlighet og gjestfrihet» ved å «lindre andres nød».¹⁴⁹ Løsningene som det norske samfunnet kan bidra med, er derfor, etter BMs mening, penger, nestekjærlighet, medfølelse og

«forbønn»,¹⁵⁰ samt at vi tar vår del av ansvaret ved aktivt å «delta i arbeidet med å få til en håndtering av situasjonen i Europa». Derfor må Norge ta større ansvar for å ta imot strømmen av mennesker som søker beskyttelse.

Uttalelsen er «to-språklig» og er både teologisk og sekulært begrunnet. Det appelleres til «barmhjertighet», «nestekjærlighet» og «gjestfrihet». Biskopene ber regjering og kommuner ta imot flere asylsøkere og flyktninger til Norge. Ved at biskopene ber om «forbønn» viser de sitt kirkelige ståsted i BM 26/15, men ut over dette er det først og fremst en sekulær, politisk uttalelse.

5.14 Dåp av asylsøkere BM 14/16

Det fremgår av BM 14/16 at kirkene får et økende antall henvendelser om dåp. For å bistå menighetene viser biskopene til at det skal utarbeides en veileder fordi menighetenes kunnskap om asylpolitikken og medlemskap i DNK knyttet til dåp av asylsøkere, kan være tilfeldig og mangelfull.

Helt nøkternt viser de dessuten til at dåp kan gi seg utslag i resultatet av asylsaksbehandlingen. For noen, kan dåp gi grunnlag for å få oppholdstillatelse som flyktning dersom myndighetene har tiltro til at konverteringen er reell og i samsvar med flyktningkonvensjonen. Andre risikerer retur og mulig forfølgelse i strid med non-refoulement prinsippet. En problemstilling som har ført til uoverensstemmelser mellom DNK og myndighetene.

Språk og begrunnelse er sekulære. Uttalelsen gjelder konvertitter og trosspørsmål hvor BM bekrefter sitt veiledningsansvar overfor menighetene. Uttalelsen er dermed internkirkelig selv om saken er av videre betydning. Biskopene er menneskerettighetsbevisste i det de viser til at noen risikerer forfølgelse ved eventuell retur om de er døpt. Andre kan reddes og få positivt svar på søknaden på grunn av dåpen.

¹⁴⁹ BM 26/15, s. 2

¹⁵⁰ BM 26/15, s. 3

5.15 Tro, håp og forfølgelse BM 47/19

Sammen med Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS), Stefanusalliansen, Norges kristne råd og Mellomkirkelig råd var Bispemøtet representert i en arbeidsgruppe som utarbeidet rapporten «*Tro, håp og forfølgelse II – Har kristne konvertitter fra Iran behov for beskyttelse?*», publisert i 2017. Arbeidsgruppen vedtok å fortsette arbeidet og følge utviklingen på feltet videre og dokumentere forskjeller i rettspraksis.

Bispemøtet vedtok å be regjeringen gjennomgå klageadgangen i UNE for bl.a. å sikre at klagere gis anledning til personlig oppmøte i nemndmøter og gis mulighet for å føre vitner. Bispemøtet tok dessuten opp igjen anmodningen til regjeringen om å se på praksis i klagesaker som knytter seg til forfølgelse på grunn av religion. Dette refererer seg til praktiseringen av flyktningkonvensjonens forfølgelsesbegrep.

Språket er sekulært og indirekte menneskerettighetsbegrunnet med bakgrunn i betydningen av rettssikker klagebehandling i utlendingsforvaltningen. Konvertitt saker kan være kompliserte

og bør neppe behandles av en nemndleder alene. Ifølge utlendingsloven kan saker som byr på tvil behandles i nemnd, og da gjerne med personlig fremmøte.¹⁵⁹ Bispemøtet anfører at med så lav andel saker til nemnd, kan UNE neppe mene at konvertittsaker er kompliserte. Mangel på personlig fremmøte for en klager innebærer mangel på mulighet til å forklare seg, noe som svekker rettssikkerheten.

5.16 Kirkeasyl og respekt for kirkerommet BM 05/23

I BM 05/23 refererer biskopene, på samme måte som BM 24/93, til kirkeasyl som et sted eller hendelse hvor «mennesker i en desperat livssituasjon søker til et hellig rom for beskyttelse».¹⁶⁰ Begrunnelsen de viser til er at dette ikke er for å unndra seg lov og rett, men at noen kan behøve et trygt rom for «hvile, ettertanke og realitetsorientering».¹⁶¹

Slik det har blitt redegjort for under 5.1 i tilknytning til BM 24/93, har justismyndighetene vist ærbødighet overfor kirkens forståelse av plikten til å hjelpe mennesker i nød og respektert «kirkefreden». Ulike regjeringer og justisministre har stått bak en slik holdning helt frem til april 2023. Da gav Justis- og beredskapsdepartementet ny instruks til politiet gjennom forskrift om at de kan gå inn i kirkebygg og hente kirkeasylanter med makt. Samtidig ble tidligere instruks trukket. Det hører også med til historien at regjeringen, som en engangsløsning, samtidig vedtok en mulighet for å gi oppholdstillatelse til personer som hadde oppholdt seg i kirkeasyl i minimum fem til åtte år.¹⁶²

Henting i kirkerom skal uansett, gjøres på en så skånsom måte som mulig, heter det i den nye forskriften. Dreier det seg for eksempel om barn, skal barnefaglige prinsipper for politiets arbeid i asyl- og utlendingssaker legges til grunn. Politiet oppfordres til dialog, informasjon og samarbeid med kirken.¹⁵¹

¹⁵¹ MKR 6/24 Kirkeasyl 4-5 mars 2024, s. 1-3

Bispemøtet uttrykker frykt for at maktbruk fra politiet vil svekke respekten for det «hellige rom»¹⁵² i BM 05/23, men deler ønsket om at kirkeasyl ikke skal være nødvendig og at dialog er beste virkemiddel. Kirken har, som man ser, holdt fast på sin forståelse av det «hellige rom» på samme måte som i 1993 da de først uttalte seg om kirkeasyl (BM 24/93).

Bispemøtet påpeker dessuten at å hente ut asylanter fra et kirkerom med makt innebærer «brudd med kulturell sedvane og en tusenårig tradisjon hvor kirkerommet har vært rom uten våpen og ordensmakt».¹⁵³ For øvrig uttaler BM også at det å ha «rom som er «annerledes, og hvor vi som befolkning opptrer med ærbødighet og respekt»¹⁵⁴ er et viktig fellesgode i «det livssynsårpe Norge».¹⁵⁵ Biskopene sier «de vil sterkt protestere mot unødig maktutøvelse i et

¹⁵⁹ Utlendingsloven § 78

¹⁶⁰ BM 28/23, s. 1

¹⁶¹ BM 28/23, s. 1

¹⁶² Forskrift for utlendinger som har oppholdt seg i kirkeasyl i minst 5 år per 29.11.2022

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/engangslosning-for-utlendinger-som-har-oppholdt-seg-ikirkeasyl/id2971561/>

hellig rom».¹⁵⁶ Det kirkelige særpreg viser seg her gjennom kontinuiteten i samme syn fra 1993 til 2023, at kirkerommet omtales som et «hellig rom». Fra 1993 (BM 24/93)¹⁵⁷ til 2023 (05/23).¹⁷⁰

5.17 Oppsummering av analysen

Alle de seksten uttalelsene fører et sekulært språk. De fleste er «to-språklige» med en kombinasjon av sekulært og teologisk språk, enten det dreier seg om det rent språklige eller måten de ulike begrunnelsene for uttalelsen er formulert.¹⁵⁸ Ti av uttalelsene inneholder teologiske referanser,¹⁵⁹ hvorav fire inneholder teologisk språk og/eller bibelhenvvisninger.¹⁶⁰ Fjorten uttalelser er begrunnet i menneskerettighetene.¹⁶¹ Det er med andre ord mange uttalelser av både teologisk og menneskerettslig karakter, selv om hovedinntrykket er at menneskerettighetshenvvisninger er hyppigere enn teologiske henvvisninger.

¹⁵² BM 28/23, s. 2

¹⁵³ BM 28/23, s. 1

¹⁵⁴ BM 28/23, s. 2

¹⁵⁵ BM 28/23, s. 2. Den 24. mai 2023 gir BM sin fulle tilslutning til uttalelse av 14. april 2023 fra preses i DNK, generalsekretær i Norges Kristne Råd og generalsekretær i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn om

¹⁵⁶ BM 28/23, s. 1

¹⁵⁷ BM 24/93, s. 14

¹⁷⁰ BM 28/23, s. 2

¹⁵⁸ «To-språklige» uttalelser: BM 24/93, 15/94, 03/98, 19C/98, 03/99, 33/2001, 35/04, 19/11, 042/12, 5/14, 26/15, 14/16, 28/23

¹⁵⁹ Uttalelser med teologiske referanser: BM 24/93, 15/94, 03/98, 19C/98, 03/99, 33/2001, 042/12, 5/14, 26/15 og 28/23

¹⁶⁰ Bibelhenvvisning: BM 24/93, 15/94, 3/99, og 5/14

¹⁶¹ Menneskerettighetsbegrunnet: BM 24/93, 15/94, 03/98, 03/99, 35/04, 19/11, 14/12, 042/12, 5/14, 37/14, 26/15, 14/16, 47/19

Det tas forbehold om at tolkningen av hva som er eller ikke er teologiske eller menneskerettslige referanser nødvendigvis avhenger av øyne som ser. Siden henvisninger i uttalelsene er både eksplisitte og implisitte.

Tolkning og kategorisering av uttalelsene (jf. matrise) i relasjon til språk og innhold er ikke basert på bakgrunnskunnskap formidlet via Bispemøtet. Det er min personlige forståelse som legges til grunn. Jeg tolker for eksempel flyktningkonvensjonen og barnekonvensjonen inn i uttalelser der det er snakk om forfølgelse og behov for å yte beskyttelse til enkeltmennesker eller behovet for å ta hensyn til barnets beste, selv om konvensjonene ikke er nevnt eksplisitt.¹⁶² Denne forståelsen fremgår av analysen ovenfor.

Jeg innfortolker også et teologisk budskap i uttalelser som tilsynelatende er sekulære i språk og begrunnelse, men som på bakgrunn av innhold etter min oppfatning likevel kan kategoriseres som «teologisk orientert». Et eksempel på dette er BM 37/14 som handler om urovekkende tvangsutsendelser. I denne uttalelsen er det ingen direkte referanse til religiøst innhold og språket er sekulært. Men BM henviser til en tidligere uttalelse, BM 5/14 og regjeringens forpliktelse til å sette i gang en utredning om «beskyttelse basert på religion».¹⁷⁶

Justis- og beredskapsdepartementets tilbaketrekking av instruksen fra 1993 om ikke å hente kirkeasylanter med makt.

Kapittel 6 Drøftelse

Hva er forholdet mellom teologisk og sekulært språk, spesielt knyttet til henholdsvis bibelske og teologiske referanser og menneskerettighetene i Bispemøtets uttalelser om flyktning- og asylspørsmål (1993-2023)?

6.1 Forholdet mellom teologisk og sekulært språk

6.1.1 «Oversettelser» og «to-språklighet»

Et viktig samfunnsteologisk premiss er å gjøre teologien tilgjengelig i offentligheten, ikke bare for de «innvidde» kristne, men for alle samtalepartnere.¹⁶³ Det er uenighet om hva som er beste måte å gjøre dette på. Mange mener det bør benyttes et sekulært språk ved fremføring av religiøst meningsinnhold. Andre mener enhver bør argumentere slik de selv synes er riktig, inklusive å angi religiøse begrunnelser, mens atter andre mener at religiøst språk benyttes bør benyttes. Fransiskanermunk Michael Perry er eksempel på det siste. Perry mener kirken

¹⁶² Eksempelvis BM 24/93, 15/94, 042/12, 5/14, 14/16, 47/19 ¹⁷⁶

BM 37/14, s. 16

¹⁶³ Fretheim, 2016, s. 125

spesifikt bør bruke religiøse symboler, verdier og språk fordi religiøse argumenter da vil kunne utfordres og derigjennom kunne berike kirken.¹⁶⁴

De som tar til orde for at språket som benyttes i offentligheten bør være sekulært og uten overdreven referanse til det religiøse eller spirituelle, mener gjerne også det er mulig å formidle kristen tro og språk via «oversettelse» til et sekulært språk, og på denne måten tilføre teologiske aspekter til samfunnet. For som Fretheim anfører, teologi i dagens samfunn kan ikke bare dreie seg om tale om Gud. Teologi må dreie seg om at kirken involverer seg i de sosiale aspektene ved samfunnet og engasjerer seg politisk til fremme av nødvendige samfunnsmessige endringer.¹⁶⁵

Uttalelsene fra BM tar opp dagsaktuelle problemer knyttet til norsk asyl- og flyktningpolitikk og bruker et sekulært språk. Gjennomgangen i denne oppgaven viser at teologiske aspekter og menneskerettigheter ivaretas. Det handler likevel om et spesifikt aspekt ved samfunnsteologien som Kim kaller kampen mellom å beholde det kristne særpreg på den ene siden og det å etablere en allmenn plattform for meningsutveksling i offentligheten, på den andre.¹⁶⁶ Er det en «oversettelseskamp» det er snakk om? At det kristne budskap mister plass i den sekulære kontekst? Som et utgangspunkt er det vanskelig å finne eksempler blant BMuttalelsene hvor språk og innhold står i motsetning til hverandre. Men man kan undre seg noe over at bare ti av seksten av uttalelsene har et tydelig teologisk preg.

I utgangspunktet finns to språklige alternativer: Enten å «oversette» teologien til et sekulært språk eller å bruke et rent teologisk språk og med det sikre en «distinkt religiøs stemme». Spørsmål om språk er derfor et spørsmål om «språk» eller «stemme».¹⁶⁷ For at budskapet skal nå ut i et språk som forstås også av de «uinnvidde» og ikke-kristne, bruker man en

«oversettelsesteknikk» og «to-språklighet»,¹⁶⁸ i betydningen bruker sekulært språk. Men har med det teologiske etter hvordan det passer inn. Spørsmålet er om man taper noe ved dette. Et spørsmål Kim tar opp, men avviser. Bruk av sekulært språk er ikke er det samme som å gi slipp på kristen identitet. Det er snarere en måte å ta vare på teologiske innsikter på for å sikre at de ikke forsvinner.¹⁶⁹ Han karakteriserer dette som en samfunnsteologisk utøvelse av profetrollen innenfor et eksisterende system.¹⁷⁰

Fretheim og Kims syn er i tråd med hvordan hoveddelen av uttalelsene fremstår: De er generelt sekulære og i de ni uttalelsene hvor det også benyttes et religiøst språk, fremstår de som «to-språklige», med religiøst språk og sekulært språk i kombinasjon.¹⁷¹ Religiøst

¹⁶⁴ Her viser Fretheim til hhv Nicholas Wolterstoeff og Jeffrey Stout i hver sin ende av meningskalaen, 2016, s. 125

¹⁶⁵ Fretheim, 2016, s. 155

¹⁶⁶ Kim, 2011, s. 25

¹⁶⁷ Fretheim, 2016, s. 114

¹⁶⁸ Fretheim, 2016, s. 114

¹⁶⁹ Kim, 2011, s. 1

¹⁷⁰ Kim, 2011, s. 25

¹⁷¹ BM 24/93, 15/94, 19C/98, 03/99, 33/2001, 5/14, 26/15 og 28/23

¹⁸⁶ Fretheim, 2016, s. 114

begrunnede uttalelser presenteres gjennom et rasjonelt og sekulært språk.¹⁸⁶ Den samme forståelse bekreftes av teologen Tron Fagermoen.¹⁷² Tilhengere av samfunnsteologien krever en slik kombinasjon. Det rasjonelle og sekulære språket sikrer at den ene måten ikke erstatter den andre, men at det sekulære og religiøse er gjensidig opplysende.

6.1.2 Kairos-dokumenter og BM-uttalelser

Det gir et interessant fugleperspektiv på BM-uttalelsene og forholdet mellom teologisk og sekulært språk knyttet til bibelbruk og menneskerettighetene, å speile uttalelsene i kairosdokumentene slik disse er beskrevet i kapittel 3.

Kairos-dokumentene er preget av en kreativ form for samfunnsteologi med hensyn til hvordan språket som brukes og måten det gjøres på, er tilpasset dagens virkelighet. I Kairosdokumentene er dette et vesentlig poeng. Det handler om forståelse av krisen i Sør-Afrika relatert til egen samtid og behov for endring og samfunnstilpasning.¹⁷³ Parallellen i biskopenes uttalelser gjelder flyktning- og asylpolitikken i Norge, en annen tid og sted. Likevel er det slående at BM-uttalelsene om flyktning- og asylspørsmål i stor grad passer inn i kairos-modellen som tar for seg et bestemt øyeblikk eller situasjon som krever tilpasning og endring.¹⁷⁴ Dette bærer også BM-uttalelsene preg av som nåtids- og fremtidsrettede, og lite tilbakeskuende. Biskopene fanger gjennomgående «kairos-øyeblikket» i uttalelsene, men driver ikke forkynnelse i samme grad som de støtter seg på de universelle menneskerettighetene.

Derfor er det også interessant å se nærmere på hvordan kairos-dokumentene kombinerer det spesifikke med det universelle og det religiøse med det sekulære på en måte som er gjensidig opplysende. Både det religiøse og det politiske budskapet står frem i klartekst.¹⁷⁵ BM-uttalelsene benytter seg av «oversetter-metoden». Menneskerettighetsbudskapet er tydelig og går igjen i alle seksten uttalelser. Det religiøse budskapet er, mer dempet og mindre omfattende. Ti av seksten uttalelser har noe spesifikt religiøst i seg. Menneskerettighetene brukes med andre ord normativt av kirken.¹⁷⁶ Menneskeverdet er absolutt og ukrenkelig både

i bibelsk og juridisk forstand. Uttalelsene fra BM viser at det først og fremst er det sekulært vedtatte normsettet som påberopes av biskopene i offentligheten.

Språket i Kairos-dokumentene kombinerer bibelsk innhold og politisk klartekst.¹⁷⁷ Tilsvarende er gjort i noen av BM-uttalelsene. Teologi er tatt inn i kombinasjon med for eksempel henvisninger til menneskerettigheter, eksempelvis i BM 03/98, som handler om menneskerettighetserklæringen og trosfrihet. Det teologisk språklige som er tatt med i

¹⁷² Fagermoen, 2020, s. 99

¹⁷³ Fretheim, 2016, s. 70 og 72

¹⁷⁴ Fretheim, 2016, s. 70 og 72

¹⁷⁵ Fretheim, 2016, s. 131

¹⁷⁶ Kapittel 2

¹⁷⁷ Fretheim, 2016, s. 118

uttalelsen, som ellers er sekulær i form og innhold, er en oppfordring til norske menigheter om «bønn for mennesker som verden over blir forfulgt for sin tros skyld».¹⁷⁸

Et annet spørsmål er om det stiller seg annerledes med de tekstene som inneholder bibelreferanser med eller uten spesifikk henvisning,¹⁷⁹ for eksempel BM 24/93 om kirkeasyl. Samtidig som teksten hovedsakelig er sekulær trer likevel det bibelske stoffet tydelig frem, rettet til menighetene. Sammenlikner man denne teksten med den foreløpig siste om kirkeasyl, BM 28/23, så er den gjennomgående sekulær i uttrykk og språk. Fellesnevneren er beskrivelsen av kirken som «hellig rom». Også her er det en viss parallell til kairosdokumentene som er preget av tydelig bibelsk innhold og samtidig politisk klartekst. Det står ikke som motsetninger, snarere som gjensidig opplysende.

Selv om BM-uttalelsene gjennomgående er mer dempet med hensyn til bibelsk innhold, fører de et politisk klart språk. For eksempel i BM 28/35 hvor biskopene gjentar det samme budskapet som tretti år tidligere om kirkerommet som et «hellig rom». Overfor myndighetene sier de: «vi vil sterkt protestere mot unødig maktutøvelse i et hellig rom».¹⁸⁰ Tydeligere kan det neppe gjøres, tatt i betraktning at det er bispekollegiet som sier dette rettet utad mot myndighetene. Deres stil er saklig og rasjonell. Men den kan egentlig ikke sammenliknes med Kairos-dokumentenes klartekst. De er mye mer agitatoriske, hvilket utgjør en hovedforskjell mellom disse og MB-uttalelsene.

Et generelt inntrykk fra uttalelsene er at de inneholder flere referanser til det religiøse når de henvender seg til menighetene enn når de henvender seg, for eksempel til myndighetene.

6.1.3 Nærmere om innholdet i uttalelsene

Selv om hovedtonen i alle uttalelsene er preget av alminnelig, sekulær språkdrakt, inneholder de, spesifikk bibelbruk, både med sitater og henvisninger.¹⁸¹ Men graden av teologisk innhold og referanser varierer.

I noen av uttalelsene benytter BM seg for eksempel av ord og uttrykk som lett kan oppfattes både som teologiske og sekulære, slik som bruk av begreper som «nestekjærlighet» og «medmenneskelighet».¹⁸² Det samme gjelder bruk av begrepet «kristen kulturarv»¹⁸³ eller begrepsparet «kristen og humanistisk»¹⁸⁴ à la Grunnlovens § 2 fra 2012. Selv om dette språkparet har vært brukt langt tidligere enn perioden uttalelsene dekker.¹⁸⁵ Ingen av disse ord

og uttrykk behøver nærmere «oversettelse», men kan forstås både teologisk og sekulært, avhengig av kontekst og hvilke øyne som leser.

¹⁷⁸ BM 03/98, s. 2

¹⁷⁹ Eksempelvis I BM 24/93, 15/94, 03/99 og 5/14

¹⁸⁰ BM 28/23, s. 2

¹⁸¹ BM 24/93, 15/94, 03/99 og 5/14

¹⁸² Eksempelvis BM 14/12, 26/15

¹⁸³ Eksempelvis BM 15/94

¹⁸⁴ BM 15/94, 03/99, 19/11, 5/14

¹⁸⁵ Eksempler på bruk av «kristen og humanistisk» BM 03/99, 19/11, 5/14

Noen uttalelser har et tydeligere teologisk preg. Uttalelse BM 24/93 viser til at «Jesus erfarte flyktingens kår sammen med Josef og Maria».¹⁸⁶ Dessuten tar uttalelsen inn ordlyden fra Jes 40:29 om å fortsette arbeidet «så lenge det er nødvendig i tillit til Ham som gir kraft til den trette og styrke til den som ingen krefter har».¹⁸⁷ Uttalelsen er formulert nærmest som en «pep talk» henvendt til menighetene om å holde ut å stå midt oppe i utfordringene det er å ha ansvar for kirkeasylanter. I 1993 satt ca 700 mennesker i kirkeasyl, blant disse mange kosovoalbanere, fordelt på 140 forskjellige kirker og bedehus over hele landet. På bakgrunn av dette inngikk DNK avtale med justismyndighetene om at de kosovoalbanske kirkeasylantene som sto i fare for utsendelse, skulle forlate kirkerommene og få ny behandling av asylsøknadene. Etter ny saksbehandling ble det innvilget oppholdstillatelse og samme justisminister instruerte politiet om at de som hovedregel ikke skulle gå inn og hente ut asylsøkere med makt, «av respekt for kirken».¹⁸⁸

Eksemplet vitner også om betydningen av at kirken kan og må mer enn å uttale seg. Den må forstå aktuelle samfunnsspørsmål og bidra med mulighet for endring. Fretheim er talsmann for at et underliggende krav til kirkens bidrag i den politiske debatten eller samtalen, er at den er løsningsorientert. Det er ikke nok å delta som kirke og forstå det som skjer.¹⁸⁹

Dette er også gjennomgående i BM-uttalelsene. Når BM tar opp de aktuelle sakene, peker de samtidig på løsninger innenfor ulike temaer. Et eksempel er når de ber om respekt for kirkerommet og oppfordrer politiet til dialog snarere enn tvangspågrep.¹⁹⁰ Eller de oppfordrer til klargjøring med hensyn til hvem som bør få kollektiv eller midlertidig beskyttelse.¹⁹¹

På samme måte, når det gjelder retur til områder hvor liv og sikkerhet er i fare,¹⁹² maner BM til forsiktighet, særlig med tanke på retur av lengeværende barn. De uttrykker også forventning om at hensynet til barnets beste skal trumfe innvandringsregulerende hensyn. I uttalelsene om troskonvertitter uttrykker biskopene en klar forventning om at deres tro blir respektert.¹⁹³

«Kirkeasylretten» refereres til som en «allment akseptert respekt for det hellige». Her etterlates ingen tvil om at BM bruker kirkens eget språk og uttrykker kirkens særpreg på en tydelig måte. Tilsvarende finner man igjen bibelsitater og tilsvarende teologiske referanser i

¹⁸⁶ BM 24/93, s. 13

¹⁸⁷ BM 24/93, s. 16

¹⁸⁸ Ann-Magrit Austenå, «Menighetenes utfordringer i møte med kirkeasylanter» i Stålsett, Gunnes og Ims (red.): Kirkeasyl – hva nå? Verbum, 2025

¹⁸⁹ Fretheim, 2016, s. VIII

¹⁹⁰ BM 24/93 og 28/23

¹⁹¹ BM 15/94

¹⁹² BM 14/12

¹⁹³ BM 5/14, 42/12, 14/12, 37/14

andre uttalelser, for eksempel som viser til Matt 25:35¹⁹⁴ mens BM 03/99 viser til at «kirken er kalt til å følge Kristus i tjeneste for medmennesker ...».¹⁹⁵

Når det gjelder trosfrihet og behandling av konvertitter, henviser for eksempel biskopene i en av uttalelsene¹⁹⁶ til misjonsbefalingen (Matt 28: 19-20)¹⁹⁷ for å understreke konvertitters rett til å leve ut sin tro i offentligheten og at de ikke må bli kneblet gjennom myndighetenes krav om at de skal leve diskret i hjemlandet. På dette området, hvor temaet berører kirken i stor grad, holder Bispemøtet seg likevel strengt til en sekulær og rasjonell språkbruk.

Argumentene som fremføres er også her primært menneskerettslige. Det henvises til menneskerettighetserklæringen og andre menneskerettighetsinstrumenters bestemmelser om trosfrihet, inklusive EMK.

Samtidig unnlater ikke biskopene å påpeke at utlendingsmyndighetene står i fare for å foreta «fatale feilvurderinger i konvertittsaker».¹⁹⁸ Og videre påpeker de «at kirkens vurderinger av en konvertitts tro overprøves og settes til side».¹⁹⁹ Dessuten hevder de at «i den grad det går an å fastslå en konvertitts oppriktighet, er det kirken som har kompetansen til dette».²⁰⁰ Gjennom å presisere det teologiske innholdet, ikke bare som referanse til Matt 28: 19-20, men i klartekst om at kristen tro innbefatter å «dele denne tro med andre» og hva «misjon og vitnesbyrd» innebærer i teologisk forstand,²⁰¹ går biskopene lenger i denne spesifikke uttalelsen enn de ellers pleier å gjøre.

Det kan ha sammenheng med at Bispemøtet representerer ekspertisen på feltet og at de derfor velger å gå lenger enn vanlig i å presentere det teologiske innholdet i deres budskap. Men det er ingen stor utlegning de kommer med. De bare supplerer bibelhenvissningen med en teologisk tolkning som gir mening i det de formidler. På samme måte som når BM utdyper videre når de henviser til menneskerettighetene kunne de med fordel gjøre det samme når de henviser til teologi, slik som i dette konvertittseksemplet. Det ville tydeliggjøre det teologiske innholdet de representerer og bringe teologisk innsikt til andre. Bibeltekster uten tolkning sett i sammenheng med kontekst gir ikke nødvendigvis mening, hverken til de som presumptivt er blant de «innvidde» som kristne eller de «uinnvidde» som ikke har et slikt forhold til denne religionen. Biskopene henvender seg til mer enn ett publikum. Hensikten må være å nå frem på best mulig vis til alle. Samtidig er det viktig at saklig og rasjonell språkbruk fortsetter. Denne uttalelsen er et godt eksempel på at biskopene ivaretar både det teologiske og det menneskerettslige perspektivet.

¹⁹⁴ BM 15/94, s. 42

¹⁹⁵ BM 3/99, s. 1

¹⁹⁶ BM 5/14

¹⁹⁷ BM 5/14, s. 2

¹⁹⁸ BM 5/14, s. 1

¹⁹⁹ BM 5/14, s. 2

²⁰⁰ BM 5/14, s. 2

²⁰¹ BM 5/14, s. 1-2

Kapittel 7 Konklusjon

Hovedinntrykket fra denne gjennomgangen er, at for å ha en plass i den offentlige debatten som aktør, tilpasser kirken seg det sekulære samfunnet. Biskopene forholder seg til behovet for «oversettelse» og «to-språklighet». Men svaret på problemstillingen er ikke bare dette. En viktigere erkjennelse er at biskopene også primært bruker et sekulært innhold. De bruker menneskerettighetene mer enn Bibelen.

I vår tid, hvor det sekulære samfunnet dominerer, innebærer det en ekstra bonus at kirken bruker et sekulært språk hvilket ikke er til hinder for at de også redegjør for innholdet av eventuelle bibelsitater eller andre henvisninger med religiøst innhold. Dette fordi det kan bidra til at andre i samfunnet bedre oppfatter hva kirken gir uttrykk for og med det lærer og forstår innsikten som kommer fra den kristne tradisjon,²⁰² snarere enn at man mister teologiske innsikter ved bruk av sekulært språk.²⁰³ En slik beredning av grunnen kan bidra til samfunnsendring i positiv retning.²⁰⁴

Når kirken, gjennom uttalelsene har påtatt seg å være de «svakes talsmann» inn i den asyl- og flyktningpolitiske debatten, er det av fundamental viktighet at biskopenes budskap når frem og blir forstått. Derfor er språk alltid en viktig faktor.

Respekt for menneskets verdighet og rettigheter er en forpliktende del av kristen tro, og menneskerettighetene et uttrykk for menneskets ukrenkelighet. Ved at bispemøtet bruker menneskerettighetene normativt, anerkjenner de samtidig at Guds mening med verden samsvarer med menneskerettighetene fordi menneskeverdet er absolutt og ukrenkelig både i bibelsk og juridisk forstand. Det er ikke å gi slipp på «kristen identitet og særtrekk».²⁰⁵ For menneskerettighetene er en del av kirkens profil og en naturlig del av kirkens alminnelige samfunnsengasjement.²⁰⁶ Med dette som fundament er det naturlig at biskopene bruker menneskerettighetsinstrumentene i sin argumentasjon og at de gjør det gjennomgående i uttalelsene.

²⁰² Fretheim, 2016, s. 125

²⁰³ Fretheim, 2016, s. 125

²⁰⁴ Fagermoen 2020, s. 100

²⁰⁵ Kim, 2011, s. 1

²⁰⁶ Henriksen 1988, s. iii

Oppsummert kan man si om Bispemøtets uttalelser i saker som omhandler flyktning- og asylpolitiske spørsmål:

- At de i all hovedsak baserer seg på sekulært språk og «to-språklighet». Alle uttalelsene fører et sekulært språk. Et fåtall på fem av seksten har samtidig også et teologisk språk. Det rasjonelle og sekulære språket kan bidra til at andre i samfunnet bedre oppfatter kirkens budskap. Samtidig er det et viktig samfunnsteologisk premiss å fremme kunnskap og innsikt til offentligheten om kristen tradisjon slik at det sekulære og det religiøse blir gjensidig opplysende.
- At de gjør bruk av menneskerettighetsreferanser i større grad enn teologiske referanser. Det henvises til menneskerettighetene, implisitt eller eksplisitt i fjorten av seksten uttalelser mens kun ti uttalelser inneholder teologiske referanser. Ved at bispemøtet bruker menneskerettighetene normativt, anerkjenner de samtidig at Guds mening med verden

samsvarer med menneskerettighetene. Menneskeverdet er absolutt og ukrenkelig både i bibelsk og juridisk forstand.

- At teologiske og menneskerettslige referanser ikke står i et motsetningsforhold, men er gjensidig utfyllende. Det fremgår både av måten den individuelle uttalelse er formulert på så vel som at menneskerettighetene er en del av kirkens profil og tydelig innarbeidet som en del av kirkens samfunnsengasjement.
- At bibelske referanser i liten grad kommenteres. Et unntak gjelder for BM 5/14 om trosfrihet og behandling av konvertitter i asylsaker, hvor biskopene viser til misjonsbefalingen (Matt 28: 19-20) for å understreke konvertitters rett til å leve ut sin tro i offentligheten og at de ikke må bli kneblet gjennom myndighetenes krav om at de skal leve diskret i hjemlandet. Med dette bidrar BM med tolkning av hva kristen tro kan innebære. Det er ikke sikkert bibelhenvisningen ville blitt forstått ellers.
- At uttalelsene er preget av politisk klartekst. Et gjennomgående trekk ved alle uttalelsene er at de viser at kirken gjør mer enn å uttale seg. I tråd med samfunnsteologisk forventning viser BM-uttalelsene at biskopene klart forstår og tolker de aktuelle samfunnsspørsmålene de tar opp. Av uttalelsene fremgår det at kirken involverer seg i de sosiale aspektene ved samfunnet og engasjerer seg politisk til å fremme nødvendige samfunnsmessige endringer.
- At biskopene er løsningsorienterte i sine uttalelser. Dette oppfyller et samfunnsteologisk krav til kirkens bidrag i den politiske debatten eller samtalen om å være løsningsorientert. Det er ikke nok å delta som kirke og forstå det som skjer. Kirken må forsøke å påvirke og endre det som går i feil retning.

Matrise

Matrise som sammenfatter gjennomgang av BM-uttalelsene

Uttalelse	Teologisk begrunnet	MR begrunnet	Andre begrunnelser	Teologisk språk	Sekulært språk	Hen- visning og sitat	Løsningsorientert
24/93 Kirkeasyl	X	X		X	X	X	X
15/94 Flyktninger i Norge	X	X	X	X	X	X	X
03/98 Art 18 i MRerklæringen	X	X	X		X		X
19C/98 Kirkeasylsaken	X	X	X		X		X
03/99 Ansvar for innvandrere og flyktninger	X	X	X	X	X	X	X
33/2001 Kirkeasyl			X		X		X
35/04 Etiske sider ved asyl- og flyktningpolitikken		X			X		X
19/11 Det handler om menneskeverd	X	X			X		X
14/12 Håndtering av asyl- og retursaker		X	X		X		X
042/12 Å tro er en menneskerettighet	X	X			X		X
5/14 Trosfrihet og behandling av Konvertitter	X	X	X	X	X	X	X
37/14 Urovekkende tvangsutsendelser		X			X		X
26/15 Nestekjærlighet og gjestfrihet	X	X		X	X		X
14/16 Dåp av asylsøkere		X			X		
47/19 Tro, håp og forfølgelse		X			X		X
05/23 Kirkeasyl og respekten for kirkerommet	X		X		X		X

LITTERATUR

Agerup, Anne May Aakvik, «Kirken og flyktningsspørsmål, En diakonivitenskapelig analyse av kirkens uttalelser om flyktningsspørsmål i det offentlige rom», MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn, Masteroppgave i diakoni, 2021

Anker, T, *Analyse i praksis: en håndbok for masterstudenter*, Oslo, Cappelen Damm Akademisk, 2020

Austenå, Ann-Magrit, «Menighetenes utfordringer i møte med kirkeasylanter», bidrag til artikkelsamling (Stålsett, Sturla J. red.), forventet publisering, 2025

Bergem, R.M., *Politisk teologi*, Oslo, Dreyers Forlag, 2019

Den norske kirke, «Når så vi deg fremmed og tok imot deg», Kirkelig ressursdokument om asyl- og flyktningpolitikk, Kirkemøtet, 2005

Det lutherske verdensforbund (LVF), «Studiedokument», Kirken i det offentlige rom, 2016

Einarsen, T og Larsen, K.M., (red.), *Utlendingsloven Lovkommentar 2*. utgave, Oslo, Universitetsforlaget, 2023

Einarsen, *Retten til vern som flyktning*, Bergen, Cicero, 2000

Endsjø, Dag Øistein, *Religion og Menneskerettigheter*, Oslo, Universitetsforlaget, 2022

Fagermoen, T, "Beyond biligualism: Gustaf Wingren and the Public Voice of Diaconia", *Diaconia* 11(1), 95-119 <https://www.vr-elibrary.de/doi/10.13109/diac.2020.11.1.95>

Fretheim, K, *Fortolke, forankre og forandre Samfunnsutfordringer og bibelbruk*, Verbum, 2023

Fretheim, K, *Interruption and Imagination Public Theology in Times of Crisis*, Pickwick Publications, Eugene, Oregon, 2016

Føllesdal, A et al (red.), *Menneskerettighetene og Norge Rettsutvikling, rettsliggjøring og demokrati*, Oslo, Universitetsforlaget, 2017

Habermas, Jürgen, «The Political»: The Rational Meaning of a Questionable Inheritance of Political Theology", i *The Power of Religion in the Public Sphere*, Mendieta, E og Vanantwerpen, J (Ed.), Columbia University Press, New York, 2011

Habermas, Jürgen, "Religion in the Public Sphere", *European Journal of Philosophy* 14, nr. 1 (2006): 1-25

Henriksen, J-O, «For menneskelivets skyld, Den norske kirkes internasjonale menneskerettighetsengasjement», En utredning for Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, Oslo/Uppsala, 1988

Høstmælingen, N, *Internasjonale menneskerettigheter*, Oslo, Universitetsforlaget, 2003

Høstmælingen, N, *Hva er menneskerettigheter*, Oslo, Universitetsforlaget, 2005

- Refsdal, K, «Vis hvordan man i metodistisk teologi har kommet til rette med tanken om universelle menneskerettigheter og drøft hvordan man kan argumentere teologisk for menneskerettslig tenkning innenfor denne tradisjonen», Studentoppgave ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2014
- Kim, Sebastian, “Public theology in the history of Christianity”, in *A Companion to Public Theology*, Kim, S. & Day, K (Ed.), Leyden, Brill, 2017
- Kim, Sebastian, *Theology in the Public Sphere, Public Theology as a catalyst for Open Debate*, London, SCM Press Editorial Office, 2011
- Mellomkirkelig råd, «Ressursdokument, Den norske kirkes arbeid med migrasjon, asylpolitikk og solidaritet med mennesker på flukt», 2021
- Mellomkirkelig råd, «Sett undertrykte fri! Den norske kirkes engasjement for menneskerettighetene», 2013
- Michaelsen, D, *Om Grunnlovens § 2, Grunnloven Historisk kommentarutgave*, Universitetsforlaget, s. 77-90, 2020
- Sem Wohl, C, Crona A.C., Mathisen, E, (Einarsen og Larsen (red.) *Alminnelige regler om saksbehandlingen, behandlingen av personopplysninger m.m.*, i Utlendingsloven, Kommentanutgave, Universitetsforlaget, 2023, s. 436-510
- Smit, D. J., “Does it matter? On Whether there is Method in the Madness, i *A Companion to Public Theology*, Kim, S. & Day, K. (Ed.), Leyden, Brill, 2017
- Stålsett, Sturla J, *Det livssyns åpne samfunn*, Cappelen Damm Akademisk, Oslo, 2021
- Thorbjørnsen, S. O. og Heiene, G, *Kristen Etikk En innføring 2. utgave* Oslo, Universitetsforlaget, 2021
- Tønnessen, A.V., «Kirken og samfunnet» i *Kirke nå Den norske kirke som evangeliskluthersk kirke*, Dietrich S et al (red), Trondheim, Tapir akademisk forlag, 2011
- UNHCR, Quaderni, *An instrument for peace*, Publication edited by the UNHCR Branch Office in Italy, 1991
- UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status*, Genève, 1979
- Vevstad V. og Schultz, J, *Europeisk samarbeid i Lærebok i utlendingsrett*, (Øyen, Ø.D. red.), 3. utgave, Oslo, Universitetsforlaget, 2022
- Vevstad, V, *Hva er en flyktning*, Oslo, Universitetsforlaget, 2018
- Vevstad, V, *Refugee Protection A European Challenge*, Oslo, Tano Aschehoug, 1998
- Øyen, Ø.D., *Lærebok i utlendingsrett*, 3. utgave, Oslo, Universitetsforlaget, 2022

UTTALELSER FRA BISPEMØTET VEDRØRENDE ASYLSØKERE OG FLYKTNINGER

BM 24/93 Kirkeasyl (ligger
ikke på nett)

BM 15/94 Flyktninger i Norge
(ligger ikke på nett)

BM 03/98 FNs erklæring om menneskerettighetene
<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/sak-bm-03-98.doc>

BM 19C/98 Kirkeasylsaken <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/sak-bm-19-98.doc>

BM 03/99 Vårt felles ansvar for innvandrere og flyktninger
<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/sak-bm-03-99.doc>

BM 33/2001 Kirkeasyl <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/sak-bm-33.doc>

BM 35/04 Etske sider ved asyl- og flyktningpolitikken
<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/sak-bm-35.doc>

BM 19/11 Det handler om menneskeverd
<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/godkjent-protokoll-fra-bispemotet24.-28.01.2011.pdf>

BM 14/12 Håndtering av asyl- og retursaker
https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/bispemotet-13.-17.-02.2012_godkjent-protokoll.pdf

BM 042/12 Å tro er en menneskerettighet
https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/moteprotokoll-bm-15.-19.10.2012_til-godkjennelse-1.11.2012.pdf

BM 5/14 Trosfrihet og behandling av konvertitter i asylsaker
https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2014/dokumenter/protokolleruttalelser/bispemotet_februar_2014_uttalelse_konvertitter.pdf

BM 37/14 Urovekkende tvangsutsendelser

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2014/dokumenter/protokolleruttalelser/protokoll-bm-oktober-2014_godkjent.pdf

BM 26/15 Nestekjærlighet og gjestfrihet

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2015/dokumenter/protokoller/protokoll-bm-september-2015_godkjent.pdf

BM 14/16 D p av asylsøkere

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2016/dokumenter/bispemotet_februar_2016_daap_asylsokere.pdf

BM 47/19 Tro, håp og forfølgelse

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2019/dokumenter/bmprotokoller/protokoll%20bispem%C3%B8tet%2014.-18.%20oktober%202019.pdf>

BM 28/23 Kirkeasyl og respekten for kirkerommet

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2023/bispem%C3%B8tet%20mai%202023/protokoll%20bispem%C3%B8tet%2022.-23.05.2023.pdf>